

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Janar Pärn

**AUDIITORILE VAJALIKUD TEADMISED JA OSKUSED NING
NENDE OMANDAMISE VÕIMALUSED TALLINNA
TEHNIKAÜLIKOOLI BAKALAUREUSEÕPPES**

Bakalaureusetöö

Ärinduse õppekava, peeriala Majandusarvestus digiajastul

Juhendaja: Monika Nikitina-Kalamäe, MA

Tallinn 2022

Deklareerin, et olen koostanud lõputöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 10 702 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Janar Pärn

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 185128TABB

Üliõpilase e-posti aadress: janarparn@hotmail.com

Juhendaja: Monika Nikitina-Kalamäe, MA:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Natalie Aleksandra Gurvitš-Suits

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	5
SISSEJUHATUS	6
1. FINANTSAUDIT NING SELLEGA SEOTUD TEADMISED JA OSKUSED	8
1.1. Finantsauditi olemus ja seos siseauditiga	8
1.2. Audiitortegevuse areng välisriikides ja Eestis	14
1.3. Audiitori teadmised ja oskused	19
1.3.1. Audiitori teadmistebaas	20
1.3.2. Tehnilised oskused	22
1.3.3. Sotsiaalsed oskused ja võimed	23
2. AUDIITORILE VAJALIKE NING TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOLI MAJANDUS- TEADUSKONNA BAKALAUREUSEÕPPES PAKUTAVATE TEADMISTE JA OSKUSTE UURING	26
2.1. Uuringu meetodika	26
2.2. Kvantitatiivse osa valimi kirjeldus ja küsimustiku koostamine	27
2.3. Kvalitatiivse osa taust ja kirjeldus	29
2.4. Uuringu tulemused ja analüüs	32
2.5. Teadmiste ja oskuste omandamise võimalused Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna bakalaureuseõppes	44
2.6. Järeldused, ettepanekud ja edasiarendus	45
KOKKUVÕTE	48
SUMMARY	51
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	53
LISAD	57
Lisa 1. Autori koostatud küsimustik Eesti finantsaudiitoritele	57
Lisa 2. Küsitluses osalejate vastused küsimustele 1-5	65
Lisa 3. Küsitluses osalejate vastused küsimustele 6-8	66
Lisa 4. Teadmisvaldkondade vajalikkuse hinnangud skaalal 1-7	67
Lisa 5. Audiitorile vajalike teadmiste hinnangute arvarakteristikud	68
Lisa 6. Vastajate hinnangul tähtsaimad audiitorile vajaminevad teadmised, sotsiaalsed oskused ja võimed ning tehnilised oskused	69
Lisa 7. Sotsiaalsete oskuste ja võimete vajalikkuse hinnangud skaalal 1-7	70
Lisa 8. Audiitorile vajalike sotsiaalsete oskuste ja võimete hinnangute arvarakteristikud	71

Lisa 9. Tehniliste oskuste vajalikkuse hinnangud skaalal 1-7.....	72
Lisa 10. Audiitorile vajalike tehniliste oskuste hinnangute arvkarakteristikud.....	73
Lisa 11. Küsitluses osalejate vastused küsimustele 15-17	74
Lisa 12. Ärinduse õppekaval õppinud vastajate hinnangud spetsialiseerimisega seotud väidetele (n=20)	75
Lisa 13. Ärinduse õppekaval õppinud vastajate hinnangute arvkarakteristikud (n=20)	76
Lisa 14. Audiitori tausta ja teadmiste hinnangu korrelatsioonitabelid	77
Lisa 15. Audiitori tausta ja sotsiaalsete oskuste ja võimete hinnangu korrelatsioonitabelid	79
Lisa 16. Audiitori tausta ja tehniliste oskuste hinnangu korrelatsioonitabelid.....	81
Lisa 17. Korrelatsioonitabelites kasutatud fiktiivsete tunnuste kodeeringud	83
Lisa 18. Vastajate tagasiside küsimustikule	85
Lisa 19. Autori õppekavade analüüs.....	87
Lisa 20. Lihtlitsents	88

LÜHIKOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, millised teadmised ja oskused on audiitorite jaoks olulised ning kasulikud finantsauditiga alustava inimese jaoks ning milliseid võimalusi pakub Tallinna Tehnikaülikooli bakalaureuseõpe nende teadmiste ja oskuste omandamiseks.

Uuringu tulemusena soovitakse välja selgitada, millised on audiitori jaoks vajalikud teadmise ja oskused ning kuidas mõjutab audiitori taust tema hinnangut teadmiste ja oskuste kohta. Lisaks tahetakse teada, millised võimalused on nende teadmiste ja oskuste omandamiseks TalTechi majandusteaduskonna ärianduse õppekava majandusarvestuse ja ärianduse spetsialiseerumisel ning rakendusliku majandusteaduse õppekaval. Eesmärgi täitmiseks kasutab autor audiitorettevõtetele saadetud veebiküsimustikku ning analüüsib eelmainitud õppekavasid.

Bakalaureusetöö tulemusena selgub, et audiitorite arvates on olulised valdkonnaspetsiifilised teadmised nagu finantsarvestus, finantsaudit ja finantsaruandlusstandardite tundmine. Kõrgelt on hinnatud erinevaid sotsiaalseid oskuseid ja võimeid. Samuti on peetud oluliseks analüütilist mõtlemist, andmeanalüüsi ja üldist arvutioskust - mis on ainult mõned tähtsatest tehnilistest oskustest.

Audiitorite tausta ja hinnangute vahel puudub tugev seos. Taustaga seotud keskmise tugevusega seosed on peamiselt esinenud teadmiste hinnangute puhul, kus mitmete hinnangute väärtused on sõltunud töötajate arvust ettevõttes. Analüüsi tulemusena selgub, et majandusarvestuse ja ärianduse spetsialiseerumised ning rakendusliku majandusteaduse õppekava katavad suures ulatuses autori käsitletud teadmisi ja oskuseid.

Võtmesõnad: audiitor, teadmised, sotsiaalsed oskused, tehnilised oskused, õppekavad

SISSEJUHATUS

Eestis on audiitori kutseala olnud üle 30 aasta ja hetkeseisuga tegutseb riigis üle 120 erineva audiitorettevõtte. Audiitori amet on väga metodoloogiline ning analüütiline, mistõttu peavad audiitoril olema tugevad valdkonnapõhised teadmised ja tehnilised oskused. Auditi puhul on enamasti tegemist teenuse osutamisega, mistõttu audiitoril peavad olema ka piisavad sotsiaalsed oskused ja võimed, et pakkuda ettevõtetele kvaliteetset ja efektiivset teenust. Kuna audiitorite töö on mitmekülgne, siis leiavad paljud audiitorid enamasti ka tööd mõnes teises majandusega seotud valdkonnas. Suurte audiitorettevõtete puhul on tööjõu voolavus suur, mistõttu värbavad firmad tihti uut tööjõudu, enamasti praktikantide või assistentide näol.

Mitmed TalTechi majandusteaduskonna tudengid on läbinud praktika või on peale kooli lõppu hakanud tööle audiitorettevõttes. Tallinna Tehnikaülikooli äranduse õppekava veebilehel on märgitud, et suuruselt teine tööandja on Ernst & Young AS, kes on üks suurimatest audiitor-ettevõtetest Eestis. Rakendusliku majandusteaduse õppekava kodulehel on välja toodud, et suurimad tööandjad on KPMG, PricewaterhouseCoopers ja Deloitte. Seega nende õppekavade lõpetajate haridus tundub vähemalt suuremate audiitorettevõtete jaoks piisav. Seda kinnitab ka asjaolu, et paljudes assistendi positsiooni töökuulutustes on mainitud, et kandideerijal võiks olla majandusalane kõrgharidus.

Autor leiab, et hetkeseisuga puudub Eesti kontekstis ülevaade alustavale finantsaudiitorile kasulikest teadmistest ja oskustest. Uurides üldiseid teadmisi ja oskuseid, mis oleksid vajalikud audiitori töös, saaks alustav audiitor hinnata oma valmidust tööga alustamiseks ning vajadusel arendada oma valdkonnaspetsiifilisi teadmisi ja oskuseid.

Töö eesmärk on välja selgitada, millised teadmised ja oskused on audiitorite jaoks olulised ning kasulikud finantsauditiga alustava inimese jaoks ning milliseid võimalusi pakub Tallinna Tehnikaülikooli bakalaureuseõpe nende teadmiste ja oskuste omandamiseks. Uurimisprobleemist lähtudes on koostatud järgnevad uurimisküsimused:

- 1) Millised on olulised teadmised ja oskused, mida läheks audiitoril vaja ning mis oleksid kasulikud alustava audiitori jaoks?
- 2) Kas ja kuidas mõjutab audiitorettevõtete töötajate taust nende hinnangut vajalike teadmiste ja oskuste suhtes?
- 3) Milliseid võimalusi pakub Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskond nende oskuste ja teadmiste omandamiseks bakalaureuseõppe tasandil?

Eelnimetatud küsimustele vastuse leidmiseks viiakse läbi Eesti audiitorettevõtete seas küsitlus, mille eesmärk on uurida audiitorite hinnanguid erinevate valdkonnapõhiste teadmiste, sotsiaalsete oskuste ja võimete ning tehniliste oskuste suhtes. Autor analüüsib ka Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna ärenduse ja rakendusliku majandusteaduse õppekavasid tuvastamaks, millises osas katavad nende õppekavade õppeained audiitorile vajaminevaid teadmisi ja oskuseid.

Töö koosneb kahest peatükist. Esimene peatükk on jaotatud kolmeks alapeatükiks. Esimeses alapeatükis kirjeldatakse finantsauditi olemust ja audiitorit kui auditi läbiviijat. Teises alapeatükis käsitletakse põgusalt auditi üldajalugu ning audiitortegevust ja selle arengut Eestis. Kolmandas alapeatükis keskendutakse varasematele uuringutele, mis on endast hõlmanud audiitorile vajaminevaid teadmisi ja oskuseid. See alapeatükk on jagatud kolmeks alapunktiks: audiitorile vajaminevad teadmised, tehnilised oskused ning sotsiaalsed oskused ja võimed. Teine peatükk annab ülevaate uuringust, kasutatud meetodikast ja uuringu tulemustest. See peatükk on jaotatud kuueks alapeatükiks. Esimeses alapeatükis käsitletakse uuringu meetodikat. Teises alapeatükis kirjeldatakse uuringu valimit ning küsimustikku. Kolmandas alapeatükis keskendub autor ärenduse ja rakendusliku majandusteaduse õppekava taustale ning teostatavale analüüsile. Neljandas alapeatükis on esitletud küsitluse tulemusi ning viiendas alapeatükis on välja toodud autori analüüsi tulemused ning kuuendas alapeatükis loob autor uuringu kohta järeldused, teeb ettepanekud ning käsitleb edasiarendust.

Bakalaureusetöös käsitletakse audiitorit kui audiitorettevõttes töötavat finantsauditi läbiviijat, kelleks võib siis olla kas assistent, projektijuht või vandeaudiitor. Samuti käsitletakse töös auditina üldistavalt finantsauditit või raamatupidamise aastaaruande auditit. Kui autor käsitleb töö mingis osas siseauditit, siis on tekstis eraldi mainitud nii siseaudit kui ka välisaudit.

Autor soovib tänada töö juhendajat Monika Nikitina-Kalamäed ja kõiki küsitlusele vastajaid.

1. FINANTSAUDIT NING SELLEGA SEOTUD TEADMISED JA OSKUSED

Termin „audit“ viitab tavaliselt raamatupidamise aastaaruande auditile. Finantsaudit on ettevõtte finantsaruannete (või raamatupidamisaruande) objektiivne uurimine ja hindamine, et veenduda, et finantskannete sisu on tõene ja täpne esitus tehingutest, mida nad väidetavalt esindavad. Ettevõtete auditit saavad teha organisatsiooni välised sõltumatud audiitorettevõtted. (Tuovila 2020) Audit on tavaliselt ettevõttele kehtestatud seadusjärgne nõue (Collings 2011). Raamatupidamisaruanne on üks osa ettevõtte majandusaasta aruandest.

Majandusaasta aruanne koosneb raamatupidamisaruandest ja tegevusaruandest. Raamatupidamise seaduse § 15 lõike 1 alusel on raamatupidamise aastaaruande koostamise ja avaldamise eesmärk anda huvigruppidele asjakohast ja tõepärast informatsiooni oma finantsseisundi, finantstulemuse ja rahavoogude kohta. Sama paragrahvi lõige 2 sätestab, et raamatupidamise aastaaruanne koosneb bilansist, kasumiaruandest, rahavoogude aruandest, omakapitali muutuste aruandest ning aruande lisadest. (RPS § 15).

1.1. Finantsauditi olemus ja seos siseauditiga

Audiitortegevuse seaduse (AudS) § 50 lõike 1 alusel on audit kindlustandev audiitorteenus, mille osutamise aluseks on seaduses kehtestatud auditeerimisstandardid ning sama paragrahvi lõike 3 kohaselt on vandeaudiitori eesmärk avaldada kogutud tõendusmaterjali põhjal audiitori otsuses arvamust. Üldiselt hõlmab audit (majandus)üksuse raamatupidamise aastaaruannete ja selles sisalduva info avalikustamise ja täpsuse uurimist. Auditi lõpptulemuseks on vandeaudiitori arvamus aruannetest selle kohta, kas raamatupidamise aastaaruanded annavad ausa ülevaate või kajastavad tõeselt kõigis olulistes aspektides (majandus)üksuse olukorda. (Collings 2011) Euroopa Komisjoni sõnul kinnitatakse kohustusliku auditi korras ettevõtete või avaliku sektori asutuste raamatupidamise aastaaruanded. Auditi tulemusena esitatakse investoritele ja aktsionäridele vandeaudiitori arvamus ettevõtte raamatupidamise täpsuse kohta. (Ettevõtete...) Laenuandjad märgivad sageli oma laenulepingutesse osa, kus on kirjas, et laenusaaaja peab

lähima iga aasta finantsauditi ja selle tulemused peavad olema laenuandjale tehtud nähtavaks. Osade firmade puhul tuleneb auditi vajadus spetsiaalsest seadusest, kuna nende ettevõtete tegevusvaldkonna olemuse tõttu võib neil olla rohkem initsiatiivi finantsteabe tahtlikuks väärkajastamiseks, sooritades selle läbi omakorda pettust. (Tuovila 2020)

Finantsauditid võivad hõlmata nii raamatupidamise aastaaruannete läbivaatust kui ka ettevõtte sisekontrollide meetmete uurimist (Tuovila 2020). Auditid on oma olemuselt objektiivsed kontrollid, mille ülesanne on teha kindlaks, kas ettevõtte finantsdokumendid sisaldavad tõest teavet ja põhinevad täpsel faktidel. Teisisõnu aitavad need ennetada pettusi ja annavad investoritele meelerahu, et nende ostu- ja müügiotsuste aluseks on raamatupidamise aastaaruanded, mis annavad täpse ja tõese ülevaate finantstulemustest. (Libeto, Reeves 2020) Enamikes riikides reguleeritakse auditeerimise kutseala õigusaktidega (Collings 2011).

Finantsaudit algab sellega, et audiitor teeb endale selgeks ettevõtte tegevusvaldkonna iseärasused ja ettevõtte protsessid. See toiming nõuab audiitorilt võimet kiiresti kujundada ülevaade kliendi ettevõttest, organisatsioonistruktuurist, seotud osapooltest ja võimalikest riskidest, mis võivad ettevõtte finantsseisundit mõjutada. See tähendab, et kliendi äririski hindamine on auditi planeerimise protsessi oluline etapp. Auditi algprotsessi kuulub auditi planeerimine ja kavandamine, ettevõtte taustinfo otsimine ja analüüs, olulisuse väljakujundamine ning auditi riskide hindamine. (Thabet 2016, 8) Olulisus on auditi kontekstis mõiste, mis on seotud enamasti mingi kindla rahalise summaga ning mille määramine on üldiselt iga auditi puhul vajalik. Olulisuse leidmine aitab lihtsustada auditi tööd selliselt, et see ei kahjustaks auditi kvaliteeti.

Finantsauditid on kasulikud, kuna nad kõrvaldavad igasuguse eelarvamuse ettevõtte finantsseisundi ülevaatamisel (Tuovila 2020). Audiitori otsus võib olla kas modifitseeritud või modifitseerimata. Modifitseerimata ehk puhas aruanne annab raamatupidamise aasta-aruande kasutajatele kindlustunde, et aruandes on info kajastatud täpselt ja täielikult (Liberto 2020). Kui audiitor ei saa esitada puhast otsust, esitab ta modifitseeritud (märkusega) otsuse, mis viitab sellele, et auditi raames ettevõtte poolt esitatud teave on piiratud ulatusega ja/või auditeeritav ettevõtte ei ole järginud raamatupidamis põhimõtteid (*Ibid.*). Piiratud ulatus tähendab, et audiitoril ei olnud võimalik anda täielikku hinnangut ettevõtte raamatupidamise aastaaruande täpsuse kohta, kuna ettevõtte ei olnud võimeline esitama audiitorettevõttele piisavat infot. Kui juhtkond ei suuda või ei taha anda audiitoritele teavet, mida audiitorid vajavad, võib audiitor otsustada anda ettevõtte raamatupidamise aastaaruande kohta märkusega otsuse. (Liberto 2021)

Finantsauditid võimaldavad sidusrühmadel teha auditeeritava ettevõtte kohta paremaid ja teadlikumaid otsuseid. (Tuovila 2020) Flint (1998, viidatud Lee, Azham 2008, 1) väidab, et auditi vajalikkus tuleneb sellest, et huvitatud isikud või osapooled ei saa ühel või mitmel põhjusel hankida enda jaoks vajalikku teavet või kinnitust. Auditit tuleb kasutada „halli“ majanduse potentsiaalse valdkonna kaardistamiseks ja rahapesu käsitlevate õigusaktide keeruka rakendamise alustamiseks praktikas (Saxunova 2017, 52). Audit aitab kaasa turgude korrapärasele toimimisele ja süvendab usaldust raamatupidamise aastaaruannete usaldusväärse suhtes (Ettevõtete ...).

„Vandeaudiitori aruandes on dokumendina vormistatud vandeaudiitori kutsetegevuse aruanne, milles sõltumatu audiitorettevõtja või avaliku sektori üksus, kus täidetakse seaduses sätestatud vandeaudiitori kutsetegevusalaseid ülesandeid, avaldab vandeaudiitori kutsetegevuse objekti kohta auditi, ülevaatusse või muu kindlustandva audiitorteenuse osutamisel omandatud kindlust väljendava auditi arvamuse või ülevaatusse kokkuvõtte või muu kokkuvõtte.“ (AudS § 54)

Vandeaudiitor on isik, kes on sooritanud kutseeksami raamatupidamise ja vandeaudiitori eriosa, kes on andnud vande ning seeläbi omandanud vandeaudiitori kutse (AudS § 3). Vandeaudiitori otsuse välja andmiseks peab audiitor olema auditeeritavast üksusest sõltumatu. Auditeerimise kontekstis tähendab "sõltumatu" seda, et audiitoril ei ole ettevõttes olulist isiklikku huvi. Audiitori sõltumatus tagab ka auditi eesmärgi saavutamise ning professionaalse ja erapooletu seisukoha võtmise. (Collings 2011)

Auditeeritavus kirjeldab audiitori võimet saavutada täpseid tulemusi ettevõtte finantsaruandluse kontrollimisel (Liberto 2021). Auditiprotsessis on tinglikult kolm etappi: planeerimine, tõendusmaterjali kogumine ja kokkuvõtte tegemine (Ülevaade: Kes on ...). Auditeeritavus sõltub juurdepääsust kogu auditeerimiseks vajalikule teabele, kus nõutavad dokumendid on hästi hoitud ja organiseeritud ning nad on kooskõlas raamatupidamisstandarditega. (Liberto 2021)

Auditi läbiviimist võib takistada asjaolu, et audiitorid ei saa piisavalt kiiresti juurdepääsu ettevõtte tõesele ja täielikule finantsteabele. Mida rohkem tekib probleeme audiitoril kontrollitavate dokumentide kättesaamisega, seda väiksem on tema võimalus usaldusväärset esitada põhjalik ja täpne hinnang ettevõtte raamatupidamise aastaaruandele. Samuti võib auditeeritavust mõjutada audiitori sõltumatus auditeeritavast üksusest (*Ibid.*).

Finantsauditi teostamiseks on vaja audiitorite meeskonda, kus on hierarhia (Chu *et al.* 2021, 6). Audiitor on isik, kellel on õigus finantsdokumentide ja -kannete õigsust üle vaadata ja kontrollida. Nad kaitsevad ettevõtteid sisemise pettuse eest, juhtivad tähelepanu probleemidele raamatupidamismeetodites ning töötavad aeg-ajalt nõustajatena, aidates organisatsioonidel leida viise tegevuse tõhususe suurendamiseks. (Liberto 2020)

Audiitori ülesanne on kindlaks teha, kas raamatupidamise aastaaruannetes järgitakse kehtestatud raamatupidamisnõudeid (*Ibid.*). Reeglina ei vastuta audiitor raamatupidamise aastaaruannete koostamise eest, kuigi mõnel juhul võivad audiitorid olla kaasatud tingimusel, et sõltumatus säilitamiseks on rakendatud piisavad kaitsemeetmed. Curd'i ja Thorpe'i (2008 viidatud Siriwardane *et al.* 193) sõnul ei ole audiitoritel kohustust pettusi ära hoida, kuid neil on kohustus pettus avastada, et see ei jätkuks. Allpool on tabel Audiitorkogu poolt määratletud audiitori kohustustest.

Tabel 1. Audiitorkogu poolt kirjeldatud Eesti audiitori kohustused

Audiitori kohustus on:	Audiitor ei pea:
<ul style="list-style-type: none"> • kontrollida raamatupidamise aastaaruande kooskõlastust raamatupidamise standarditega; • kontrollida, kas raamatupidamise aastaaruande väljastamiseks vajalikud maksuarvestusprintsüübid on õigesti rakendatud; • kontrollida, et raamatupidamise aastaaruanne annaks huvigruppidele tõese ja täpse ülevaate ettevõtte finantsseisundist; • anda oma aruandega mõistlik kindlus kolmandatele osapooltele; • keskenduda peamiste finantsnäitajate tõesele ja täpsele kajastamisele; • nõuda tõendusmaterjale, mis annaks audiitorile piisavat kindlust otsuse esitamiseks; • rakendada professionaalset skeptitsismi. 	<ul style="list-style-type: none"> • koostama kliendi raamatupidamise aastaaruannet ning valima seal kasutatud arvestuspõhimõtteid; • välja töötama ettevõtte sisekontrolle; • andma detailset ja spetsiifilist hinnangut ettevõtte sisekontrollide funktsioneerimise kohta; • auditi läbiviimisel koostama või täiustama ettevõtte raamatupidamise sise-eeskirja; • teostama maksuauditit; • kontrollima kõiki pisidetaile raamatupidaja töös; • koostama ettevõtte finantsandmete alusel rahavoogude aruannet; • auditi läbiviimisel uurima igat väiksemat rahalist erinevust; • vastutama juhatuse tegevuse eest.

Allikas: Ülevaade: Kes on ... (2009)

Auditeerimisel on peamiselt kaks vormi: sise- ja välisaudit (ehk finantsaudit). Siseauditi funktsiooni täidab tavaliselt ettevõttes loodud osakond. (Collings 2011). Sise- ja välisauditi üks erinevus on see, et välisaudiitorid järgivad standardeid, mis erinevad selle organisatsiooni

ettevõtte standarditest, kes palkavad neid tööd tegema (Tuovila 2020). Siseauditi osakonna ülesanded määrab organisatsiooni juhtkond. Siseaudiitorid järgivad oma auditi-standardeid, mis on rahvusvahelistest auditeerimisstandarditest suuresti sõltumatud (Collings 2011). Siseauditi praktika ei ole täpselt reguleeritud, kuid Siseaudiitorite Instituut (*Institute of Internal Auditors* ehk *IIA*) pakub üldtunnustatud standardeid (Saxunova 2017, 47).

Need standardid hõlmavad endas raamistikku, mille alusel siseaudiitor pakub siseauditi teenust ja loob lisandväärtust, siseauditi tulemuslikkuse hindamise süsteemi ja organisatsiooni protsesside ja toimingute parandamise juhendit (International standards ... 2016, 1). Nii sise- kui välisauditi kutsealal kehtib üks kutseorganisatsiooni poolt igale kutsealale omane rahvusvaheliste standardite kogum (Pop *et al.* 2008, 23). Välisauditit reguleerivad organisatsioone ja standardeid käsitletakse täpsemalt järgnevas alapeatükis.

Välisaudiitorite kohustused on sarnased siseaudiitorite ülesannetega. Nad vaatavad läbi klientide raamatupidamise aastaaruanded ning teavitavad investoreid ja ametiasutusi sellest, kas aruanded on nõuetekohaselt koostatud ja esitatud kooskõlas raamatupidamistavaga. (*Ibid.*) Liberto (2020) on kirjeldanud siseaudiitorit ja välisaudiitorit järgnevalt:

- siseaudiitor – ettevõtte palgatud töötaja, kes annab ettevõttesisesed, sõltumatuid ja objektiivseid hinnanguid finants- ja operatiivtegevusele, sealhulgas ettevõtte üldjuhtimisele. Nad teavitavad oma leidudest ja soovistest kõrgemat juhtkonda;
- välisaudiitor – auditi teenust osutav ettevõtte väline isik, kelle ülesanne on pakkuda objektiivset ja avalikku arvamust organisatsiooni raamatupidamise aastaaruande kohta ning kas see esindab tõeselt ettevõtte finantsseisundit.

Eelnevast tulenevalt saab väita, et sise- ja välisaudiitori tegevuste vahel on palju sarnaseid jooni. Kuigi sise- ja välisauditi funktsioonid on erinevad, tasuks uurida, kas audiitoritele vajaminevad teadmised ja oskused on sarnased. Tabel 2 näitab peamisi erinevusi sise- ja välisauditi funktsioonides.

Tabel 2. Peamised sise- ja välisauditi erinevused

Omadus	Siseaudit	Välisaudit
Positsioon organisatsioonis	Siseaudiitorid on osa organisatsioonist; nende töö sisu määravad kutsestandardid ja juhtkond; nende peamised kliendid on juhatus ja nõukogu.	Välisaudiitorid ei kuulu ettevõttesse, vaid pakuvad sellele teenust; nende eesmärgid on seatud peamiselt põhikirja ja nende põhikliendi (juhatuse) alusel.
Eesmärgid	Siseaudiitori tööulatus on terviklik. See teenib organisatsiooni, aidates siseaudiitoril saavutada oma eesmäärke ning parandades tegevust, riskijuhtimist, sisekontrolli ja juhtimisprotsesse.	Välisaudiitorite esmane ülesanne on esitada igal aastal sõltumatu arvamus ettevõtte raamatupidamise aastaaruande kohta.
Iseseisvus	Siseaudit peab olema auditeeritavast tegevusest sõltumatu.	Välisaudit peab olema sõltumatu oma kliendist, ettevõttest.
Auditi rakendamine	Siseaudit hõlmab kogu ettevõtet ning kõiki organisatsiooni tehinguid.	Välisaudit hõlmab ainult neid toiminguid, mis annavad kindlust, et ettevõtte finantstulemused on aruandes kajastatud tõeselt ja täpselt.
Auditi sagedus	Siseaudit võib toimuda kogu aasta vältel, mitu korda aastas, kusjuures konkreetsed ülesanded määratakse kindlaks vastavalt iga auditeeritava üksuse kindlaks tehtud riskide tasemele.	Välisaudit toimub lepingu alusel iga aasta samal ajal, kus auditi protseduuride ajastus jääb tavaliselt samaks.
Riskidele lähenemine	Riski tähtsus siseauditi tegevuse kavandamisel on väga suur, riskihindamine kombineeritakse muud liiki teabega, nagu finants- ja tegevusteave.	Välisauditis võetakse riskihindamisel arvesse ainult finantsaspekte; riskidele määratakse olemus, mõju ning auditi protseduurid, mida kasutatakse nende adresseerimiseks.
Pettustele lähenemine	Siseauditi eesmärk on tuvastada kõiki organisatsioonis esinevaid pettuseid.	Välisauditi eesmärk on tuvastada ainult finantse mõjutavaid pettuseid.

Allikas: Pop *et al.* (2008, 23-24); autori tõlge ja kohandus

Antud tabel näitab küll sise- ja välisauditi erinevusi suures pildis, kuid minnes täpsemaks, on näha nende puhul sarnasust sihtmärkide sisus. Kuigi protseduuride mastaap ja ülesannetele lähenemine võib olla erinev, siis tehnikad, teadmised ja oskused, mida läheb vaja nende ülesannete täitmiseks, on sarnased. Sellest tulenevalt saab väita, et nii sise- kui välisauditi läbiviimisel on audiitoritele vaja sarnaseid teadmisi ja oskuseid.

1.2. Audiitortegevuse areng välisriikides ja Eestis

Auditeerimine on olnud ülemaailmne elukutse juba sadu aastaid (Collings 2011). Termin "audit" pärineb sõnast *audire*, mis tähendab ladina keeles "kuulama" (Lee, Azham 2008, 1). Auditeerimine on pea sama vana kui majandusarvestus ning selle olemasolu märke on näha paljudes iidsetes kultuurides, näiteks Mesopotaamias, Kreekas, Egiptuses ja Roomas – sel ajastul rakendati juba erinevad kontrollsüsteeme raamatupidamise jaoks (Team RCV Academy, 2019). Lee ja Azham (2008, 1) väidavad, et auditeerimine ilmnes esmakordselt iidse kontrollitegevuse kujul Hiina, Egiptuse ja Kreeka iidsetes tsivilisatsioonides.

Auditi ajaloo alguses olid raamatupidamise meetodid suhteliselt lihtsad. Tollal oli audiitor isik, kes vaatas üle raamatupidaja arvepidamise täpsust, et tehingute sisu ja täpsust kontrollida. Vanasti oli auditite peamine eesmärk saada teavet ettevõtte finantssüsteemi ja dokumentide kohta. (Team RCV Academy, 2019) Ajalooliselt oli auditeerimine üldiselt seotud valitsuse tegevuse kajastamisega ja maksukogujate tehtud töö läbivaatamisega. Auditeerimise algusaastatel peeti ja jälgiti raamatupidamisarvestust peamiselt pettuste avastamiseks. (Collings 2011; Lee Azham 2008)

Collings'i (2011) sõnul peeti tahtlike vigade tegemist isikliku rahalise kasu saavutamise eesmärgil petturlikuks tegevuseks (nagu praegugi), samas eksimused olid (ja on siiani) tahtmatud. Tänapäeval võib pettuste puhul tegemist olla keerukate ja hoolikalt korraldatud skeemidega, näiteks tahtlik tehingute kajastamata jätmine või ebatavaliste tehingute märkamine ja neist mitteteatamine või võltsitud dokumentide koostamine ebaseadusliku tulu päritolu varjamiseks (Saxunova 2017, 45). Ebatavaliste tehingute puhul võib tegemist olla näiteks juhatuse liikme poolt sisestatud kandega, mille sisu raamatupidaja ei kontrolli esimese autoriteedi tõttu.

20. sajandist alates on audiitor mänginud "parandavat rolli", suurendades finantsteabe terviklikkust ja usaldusväarsust. (Lee, Azham 2008, 7). Audiitor peaks tegutsema piisavalt mõistliku hoole ja oskustega, et tema töö käigus oleks võimalus avastada olulised pettused ja vead. See seisukoht on tänaseni ikka sama, sest auditeerimisstandardid nõuavad nüüd audiitoritelt teatava professionaalse skeptitsismi omaksvõtmist ja säilitamist, eeldades, et raamatupidamise aastaaruanded sisaldavad pettusest tulenevat olulist väärkajastamist. (Collings 2011) Auditi ajalugu on näidanud, et auditeerimise eesmärk ja audiitorite roll muutuvad pidevalt, kuna neid

mõjutavad tugevalt kontekstuaalsed tegurid, nagu kriitilised ajaloolised sündmused (näiteks suurettevõtete kokkuvarisemine), kohtute otsused (ja pretsedendid) ning tehnoloogia areng (Lee, Azham 2008, 7).

Auditeerimistegevus on Eestis olnud juba 1990. aastate algusest (Kann, Kipper 2010), mil Eestis sündis audiitori kutse (Kann, Vapper 2010). Audiitori kutsetegevuse algust tähistas audiitor-tegevuse ajutine põhimäärus, mille võttis 1990. aastate alguses vastu tollane Eesti NSV valitsus. Sama määruse alusel moodustati ka Audiitortevgevuse Nõukogu (Kann, Root 2010), mis juhtis audiitortevgevust kuni 1999. aasta keskpaigani. Antud organisatsioon tekitas rahvusvahelist segadust, kuna tema tegevust rahastati riigieelarve kaudu. (Kann, Kipper 2010) Audiitor-tegevuse põhimäärus sätestas peamised printsiibid ja põhimõtted, mis olid auditi ja audiitoriga seotud. Põhimäärusest tulenevalt korraldati ka kvalifikatsioonieksameid. (Kann, Root 2010)

Audiitortevgevuse alal toimus suur areng 1992. ja 1993. aastatel, mil Eestisse laienesid suured rahvusvahelised audiitorettevõtted. Suurte ettevõtete sissevooluga tekkis vajadus audiitoreid õpetada rahvusvaheliste auditeerimisstandardite järgi. (Kann, Root 2010) 1994. aastal töötati välja auditeerimiseeskiri, eesmärgiga korrastada Eesti auditimaastik ja luua eeldus saada rahvusvaheliste audiitortevgevust koordineerivate organisatsioonide liikmeks. (Kann, Kipper 2010) 1994. aastal kinnitatud auditeerimiseeskiri tugines rahvusvaheliste auditeerimisstandarditele. Kuigi antud dokument andis selgelt edasi mõeldud sisu, oli see palju kesisem võrreldes tollal rahvusvaheliste analoogidega. (Kann, Root 2010)

Peale eeskirja väljatöötamist alustati läbirääkimisi auditi kutsetegevust koordineerivate organisatsioonidega Euroopas. Eestvedajad olid peamiselt huvitatud saama *IFAC* ja *FEE* liikmeks. (Kann, Kipper 2010) *IFAC* ehk Rahvusvaheline Arvestusekspertide Föderatsioon on globaalne organisatsioon, mis esindab raamatupidaja ja audiitori kutseala. *IFAC* esindab ja arendab rahvusvahelisi raamatupidamise ja auditeerimise standardeid. (Hayes 2021) *FEE* ehk Euroopa Audiitorite Föderatsioon (*Fédération des Experts-comptables Européens*), uue nimega Accountancy Europe (FEE becomes ...), on Euroopas tegutsev organisatsioon, mille eesmärk on esindada raamatupidamise ja audiitori eriala (Accountancy ...).

1999. aasta suve keskel võeti riigikogus vastu Audiitortevgevuse seadus, mis oli aluseks Audiitorkogu asutamisele. Audiitorkogu kaudu sai Eesti taotleda liikmelisust eelmainitud organisatsioonides nagu *IFAC* ja *FEE*. 2004. aasta lõpus sai Audiitorkogu *IFAC* täisliikmeks ja

FEE korrespondentliikmeks. (Kann, Kipper 2010) Kokkuvõttes on tähtsamad sündmused Eestis audiitortevuse ajaloos olnud järgnevad (Kann, Vapper 2010):

1. 19. veebruar 1990 – Eestis alustati audiitori kutsetevusega;
2. 1. juuli 1999 – esimene audiitortevuse seadus, Audiitorkogu loomine;
3. 15. juuni 2000 – esimese auditeerimiseeskirja kehtestamine;
4. november-detsember 2004 – Audiitorkogu sai *IFAC* täisliikmeks ja *FEE* korrespondentliikmeks;
5. 3. märts 2010 – uuendatud auditeerimiseeskirja kehtestamine;
6. 8. märts 2010 – uuendatud audiitortevuse seaduse jõustumine.

Auditortevuse (AudS) seaduse § 46 lõige 1 sätestab, et vandeaudiitori kutsetevuse standardid on Euroopa Komisjoni kehtestatud rahvusvahelised standardid, Rahvusvahelise Arvestusekspertide Föderatsiooni standardid ja standardid, mis ei ole kahe eelneva organisatsiooni poolt sätestatud. Sama paragrahvi lõike 3 alusel on *IFAC*-i poolt kinnitatud rahvusvahelised standardid näiteks:

- auditeerimise standardid;
- ülevaatuse standardid;
- kindlustandvate teenuste standardid;
- eetikakoodeks, mida reguleerib Rahvusvaheline Raamatupidajate Eetikastandardite Nõukogu.

Rahvusvaheline Raamatupidajate Eetikastandardite Nõukogu (inglise keeles *International Ethics Standards Board for Accountants* ehk *IESBA*) on *IFAC*-i osa, kes sätestab audiitortevuses kehtiva eetika põhiprintsiibid. *IESBA* väljaantud eeskiri annab audiitoritele raamistiku, kuidas olla eeskirjas sätestatud nõuetega kooskõlas ning kuidas kindlustada audiitori sõltumatus auditeeritavast ettevõttest (Handbook of the ..., 2021).

Eesti audiitortevust mõjutab ka Euroopa Komisjoni direktiiv 2014/56/EL, mis kehtestab raamistiku kohustuslike auditite jaoks ja millega tugevdatakse avalikku järelevalvet audiitorikutse üle. Kehtestatud direktiivi eesmärk on parandada audiitorite sõltumatust ettevõtetest kohustuslikus korras tehtavate auditite raames, suurendada audiitori aruande väärtust huvirühmade jaoks ja tõhustada auditite järelevalvet. (Ettevõtete ...) Eestis toimub audiitortevus üldiselt *ISA* ehk rahvusvaheliste auditeerimisstandardite alusel. Neid standardeid haldab

Rahvusvaheline Auditeerimis- ja Kindlustusstandardite Nõukogu, kes kuulub *IFAC*-i koosseisu. *ISA* eesmärgiks on välja anda raamatupidamise aastaaruannete auditeerimise standardid.

Tähtsamad audiitortevuse organid Eestis on Audiitorkogu ja Audiitortevuse Järelevalve Nõukogu (edaspidi AJN) ning kehtivad tegevusjuhendid on Audiitortevuse seadus ja Auditeerimiseeskiri. Audiitortevuse seadus määrab ära auditeerimise tehnilised pooled ning Auditeerimiseeskiri määrab audiitorteenuse osutamisega seotud aspektid. Audiitorkogu eesmärk on korraldada audiitortevuse kutseala era- ja avalikes huvides ning kaitsta oma liikmete kutsealaseid õiguseid. Audiitorkogu liikmeteks on võimalik saada vandeaudiitoritel. (Missioon ...) AJN-i ülesanne on korraldada audiitortevuse üle järelevalvet ning võtta meetmed audiitortevuse arengu eelduste loomiseks ning audiitori kutsetevuse kvaliteedi kaitsmiseks (Järelevalve). Nii Audiitorkogu kui AJN-i tegevus on määratud Audiitorseadusega.

Eesti audiitortevuse maastikus viiakse läbi auditit enamasti kohustuslikus korras. Auditit väiksem ja kompaktsem versioon on ülevaatus, mida omakorda saab võimaluse (ja soovi) korral asendada auditiga. Ülevaatus on, sarnaselt auditile, kokkuvõttes kindlustandev audiitorteenus, mida audiitorettevõtte osutab kooskõlas kehtivate seaduste ja standarditega (AudS § 51). Ülevaatusel ei teosta audiitor tavalise auditit mahus protseduure, vaid vähendab arvamuse avaldamiseks vajalike protseduuride mahtu sõltuvalt ettevõtte iseloomust.

Finantsinfo ülevaatus tulemusena edastab audiitor oma aruande, mis annab vähem kindlust kui finantsauditit aruanne, kuid valmib kiiremini ja väiksemate kuludega. Kui vandeaudiitorit aruandes audiitor kinnitab, et raamatupidamise aastaaruanne on nende poolt üle vaadatud ja selle kõik aspektid on tõesed ja täpsed ning vastavad nõuetele, siis ülevaatusel lähtutakse teisest vaatenurgast. Ülevaatusel esitatud aruandes märgitakse, et audiitorile ei ilmnenu raamatupidamise aastaaruannete ülevaatusel käigus asjaolusid, mille puhul oleks tal alust kahelda aruannete tõeses kajastamises. (Ülevaade: Kes on ...)

Eestis on audit ja ülevaatus kohustuslik ettevõtetele, kes ületavad audiitortevuse seaduses sätestatud lävendid. Lävendingimusi on kolm: müügitulu või tulu aasta jooksul, varad bilansipäeva seisuga ning keskmine töötajate arv aasta jooksul. Lävendid on seatud tuvastamiseks, millised ettevõtted on piisavalt suured, et kvalifitseeruda auditit- või ülevaatuskohuslaseks.

Vastavalt nende näitajate suurusele peab ettevõtte ületama kas kaks näitajat või ainult ühe näitaja. Auditi kohustuse puhul on lävendid kõrgemad, kui ülevaatusel. Kohustusliku auditi ja ülevaatusel kriteeriumid ning ületatavad lävendid on esitatud järgnevas tabelis 3. Ettevõtte saavad oma finantstulemuste alusel kontrollida, kas neile kehtib auditi kohustus, kasutades järgnevalt tabelit.

Tabel 3. Auditi ja ülevaatusel kohustuse kriteeriumid

Lävend	Finantsaudit		Ülevaatus	
	vähemalt 2 näitajat täidetud	vähemalt 1 näitaja täidetud	vähemalt 2 näitajat täidetud	vähemalt 1 näitaja täidetud
Aastane müügitulu või tulu ületab:	4 000 000 eurot	12 000 000 eurot	1 600 000 eurot	4 800 000 eurot
Varad bilansipäeva seisuga on suuremad kui:	2 000 000 eurot	6 000 000 eurot	800 000 eurot	2 400 000 eurot
Keskmine töötajate arv on üle:	50 inimese	180 inimese	24 inimese	72 inimese

Allikas: autori koostatud AudS § 91 ja § 92 alusel.

Lisaks sätestavad audiitortegevuse seaduse § 91 lõiked 3 ja 4, et raamatupidamise aastaaruande audit on lisaks kohustuslik veel järgnevatele üksustele:

- aktsiaseltsid, kus on kolm aktsionäri või rohkem;
- kohaliku omavalitsuse üksused;
- avalik-õiguslikud juriidilised isikud;
- riigiettevõtteid, sihtasutused või teised ettevõtteid, kus riigil on otsustusõigus riigivaraseaduse tähenduses;
- sihtasutused, mille põhikirjas on sätestatud auditi kohustus.

Alustades auditi ajaloo ja lõpetades Eesti audiitortegevuse seadusega võib väita, et audiitortegevuse areng on olnud pikk ja suures määras suhteliselt stabiilse kasvuga. Praegused auditeerimisstandardid on olnud efektiivsed tuvastamaks ettevõtete raamatupidamise aastaaruannete puudusi ja parendamaks finantstulemuste esitlust. Kuigi igal riigil on olemas oma spetsiifilised audiitortegevuse eripärad ja organisatsioonid, siis eesmärk on neil kõigil olnud sama – kindlustada audiitori kutsetegevuse areng ning kinnitada, et audiitorettevõtteid teostavad kvaliteetset ja kindlustandvat auditit.

1.3. Audiitori teadmised ja oskused

Autor eeldab, et finantsauditi töötajate eesmärk on pakkuda kvaliteetset auditit ja arendada oma karjääri audiitorina. Audiitorettevõtted soovivad, et nende töötajad saaksid vandeaudiitoriteks. Kutseeksami taotleja peab enne eksamile pääsemist töötama kolm aastat audiitori assistendina (Karjäär ...). Lisaks sellele, et alustav audiitor saaks oma teadmisi ja oskusi rakendada auditite läbiviimisel, võiksid tal ka olla juba eeldused, mis aitaksid tal valmistuda vandeaudiitori kutseeksamiks. Vandeaudiitori kutseksam hõlmab vähemalt järgmisi valdkondi (AudS § 22):

- arvestus, sealhulgas raamatupidamine ja audiitortegevus;
- ettevõtte rahandus;
- õigus;
- juhtimine;
- infotehnoloogia;
- matemaatika ja statistika.

Audiitortegevuse järelevalve nõukogu mainib, et vandeaudiitori eksami läbimiseks peavad taotlejal olema läbitud järgnevad moodulid (Eksam):

- Eesti finantsaruandluse standard (EFS);
- rahvusvahelised finantsaruandluse standardid (*IFRS*);
- rahanduse ja juhtimise osa;
- eraldi arvestusala- ja vandeaudiitori õiguse alamosa;
- eraldi vandeaudiitori kutsetegevuse standardite üldosa ja rahvusvaheliste auditeerimisstandardite osa;
- isikuomaduste hindamise kirjand.

Eetiline ja pädev audiitor peaks olema erakordselt kogenud raamatupidaja, kellel on teadmised ka maksude valdkonnas ja kes on väga hea ettevõtte finantsanalüüs. Seetõttu peaks sellisel audiitoril olema head matemaatilised ja tehnilised oskused ning põhjalikud teadmised raamatupidamisest. (Saxunova 2017, 52) Suured audiitorfirmad värbavad regulaarselt tööjõudu. Kuna konkurents võib olla suur, siis kandidaatidelt eeldatakse analüüsioskust nii probleemide tuvastamisel kui lahendamisel, suhtlemis- ja eneseväljendusoskust ning projekti- ja enesejuhtimise oskust (Karjäär ...). Haridusasutused valmistavad õppureid ette reaalseks eluks, andes neile ajakohast teavet ja vajalikke oskusi. Kiiresti muutuva ja dünaamilise ärikeskkonna tõttu peavad ülikoolilõpetajal olema teatavad oskused/omadused, lisaks oma erialastele teadmistele, et

olla töökohal konkurentsivõimeline. (Uyar, Gungormus 2011, 33) Järgnevatel alapunktides käsitletakse varasemaid rahvusvahelisi uuringuid audiitorite teadmiste ja oskuste teemal ning tuuakse välja mõningad olulisemad teadmised ja oskused.

1.3.1. Audiitori teadmiste baas

Audiitoritega seostatakse spetsialiste, kelle ülikooliharidus on hõlmanud suhteliselt suures mahus kvantitatiivseid ja analüütilisi valdkonnapõhiseid teadmisi, nagu raamatupidamine või rahandus. Sellise audiitori tausta seostatakse ka kvaliteetsemate finantsauditi tulemustega (Chu *et al.* 2021, 3). Tavaline audiitor on finants- või majandusharidusega ning tal on eeldatavalt bakalaureusekraad (Karjäär ...). Raamatupidamis- ja auditeerimisvaldkonnaga seotud ülikooliharidus võimaldab tulevastel audiitoritel arendada oma arvutusoskusi ja laiemaid kvantitatiivseid oskusi, mis on kohandatud nende tulevase töövaldkonna kontekstiga (Chu *et al.* 2021, 2). Audiitorite teadmiste baas peab olema üsna lai (Heliar *et al.* 2009, 186).

Autor eeldab, et eelnevalt käsitletud vandeaudiitori kutseeksami teemad kajastavad seda, mida audiitor auditi teostamisel igapäevaselt kasutab. Võttes arvesse käsitletud vandeaudiitori kutseeksami teemasid ja asjaolu, et audiitoril on tavaliselt majandusalane haridus, siis peaks audiitoril olema vähemalt baasteadmised raamatu-pidamisest ja rahandusest. Kutseksamimoodulite alusel peaks audiitor teadma mingis ulatuses Eesti ja ka rahvusvahelisi finantsaruandluse standardeid.

Siriwardane *et al.* (2014, 201) uuringust selgus, et mõned üldistel ettevõtlus- ja raamatupidamiskursustel omandatud teadmiste valdkonnad said nende uuringus kõrgemalt hinnatud, kui auditeerimiskursustel omandatud teadmised. Näiteks võime mõista kliendi äritegevust, konteerimisega seotud teadmised ja raamatupidamisstandardite teadmised said kõrgema hinnangu kui riskihindamise ja sisekontrolli teadmised. (*Ibid.*) Audiitoritele vajalike teadmisi uurisid ka Uyar ja Gungormus, kes leidsid, et teadmiste poolest olid tähtsad eelnevad teadmised auditist, *MS Office* programmide tundmine ja kasutamine, raamatupidamisstandardite tundmine ja raamatupidamise aastaaruannete analüüsi tundmine (Uyar, Gungormus 2011).

Palmer *et al.* (2014) uuringu eesmärk oli välja töötada kombineeritud „pädeva“ algtaseme audiitori isiksus, mida haridustöötajad saaksid õppekava väljatöötamiseks kasutada. Selleks uurisid nad audiitorite ja raamatupidajate teadmisi, oskuseid ja võimeid, käsitledes varasemalt rahvusvaheliselt läbiviidud uuringuid. Kokkuvõtliku tulemusena leidsid nad, et olulised on

eelkõige järgnevad teadmised ja oskused: suhtlemisoskus, sotsiaalsed oskused, üldised ärialased teadmised, raamatupidamisalased teadmised, probleemide lahendamise oskused, infotehnoloogia, isiklikud hoiakud ja võimed ning arvutioskused.

Helliar *et al.* (2009) viisid läbi uuringu Suurbritannias üliõpilaste seas, kelle ülikooliõpingud sisaldasid finantsauditiga seotud õppeaineid. Küsitluse eesmärk oli teada, milliseid auditi teemasid tuleks ülikooli auditikursustel käsitleda. Vastajate seas oli üliõpilasi, kes pole auditis töötanud kui ka õppureid, kellel on juba varasem auditi töökogemus või kes töötavad hetkel audiitorettevõttes. Enamus uuringus käsitlevatest teadmistest ja oskustest olid kvantitatiivsed ning nad olid seotud kas arvude, andmete analüüsimise või äri mõistmisega. Küsitluse osas, kus käsitleti alustava audiitori nõutavaid oskusi, toodi välja, et peamised olulised oskused on: analüütilised oskused, suuline- ja kirjalik suhtlusoskus, meeskonnatöö oskus ja arvudega töötamise oskus. Sellegipoolest nõustusid paljud vastajatest, et kuigi neid oskuseid saab omandada ülikoolitasemel, tuleb väga suur osa omandada töö käigus.

Thabet (2016) on Tuneesia vandeaudiitorite seas läbi viinud uuringu, tuvastamaks audiitorile vajalike oskuseid ja teadmisi. Uuringu tulemusena selgus, et audiitoril võiks olla varasem akadeemiline taust, ta peaks olema metoodiline, tal peaks olema võime tuvastada asjakohast informatsiooni ning tal peaks olema varasem kogemus mingist tööstussektorist või teist tüüpi ettevõttest. Raamatupidamise taustaga audiitoritel on finantsaruandluse küsimustest sügavam ja intuitiivsem arusaam kui audiitoritel, kelle haridus ei ole majandusalane, hoolimata sellest, et viimane on läbinud kutsealase koolituse (Chu *et al.* 2021, 8).

Ühendkuningriigis aastatel 2011-2014 läbiviidud uuringus leidsid Chu *et al.* (2021), et audiitorid, kellel oli majandusalane haridus ning kelle eriala oli seotud majandusarvestusega, olid oma töö osades aspektides edukamad ning nende sissetulek oli samuti kõrgem. Uuringu käigus küsitleti 695 vandeaudiitorit, tuvastamaks, kas ülikoolis valitud eriala mõjutab audiitori tulemuslikust. Vastajate seas olid enamus kvantitatiivse haridusega. Selgus, et majandusalase fookusega või raamatupidamisega seotud erialane haridus on seotud auditi kvaliteedihüvede ja audiitori tasu suurenemisega, võrreldes ülikooliharidusega teistes erialades.

1.3.2. Tehnilised oskused

Kiirete tehnoloogiliste uuenduste tõttu on ettevõttes esinevad tehingud muutunud kiiremaks, tõhusamaks ja mugavamaks. Nende uuenduste tõttu on ka muutunud meetodid, millega

ettevõttes pettuseid toime pannakse. Kuna nende meetodite tulemusena on petturlikud tehingud efektiivsemalt raamatupidamises ära peidetud, kasutab üha rohkem ettevõtteid ja audiitor-firmasid olemasolevaid suurandmete töötlemise tööriistu pettuste tuvastamiseks (Chiang *et al.* 2020, 111). Kuna tehnoloogia on auditiprotsessi rohkem kaasatud, kasvab nõudlus tehnoloogia- oskustega audiitorite järele, kes on võimelised auditi protseduurides kasutama tõhusalt uusi tehnoloogilisi vahendeid (Ham *et al.* 2020, 2).

Suurandmed (inglise keeles *big data*) on sellise suurusega andmete või informatsiooni kogum, mida ei saa töödelda traditsiooniliste vahendite või rakendustega. (*Ibid.*) Nagu eelnevalt mainitud, siis tehnoloogia arengu ja suurandmete tõttu peavad audiitorid omandama oskusi nende andmete töötlemiseks ja analüüsiks (Applebaum *et al.* 2021). Suurandmete suurenenud populaarsus ettevõtetes ja nende analüüsiks kasutatavate rakenduste laienemine sunnib audiitoreid arendama oma teadmisi andmetööstusest ja kasutatavatest rakendustest. Applebaum *et al.* (2021) leidsid, et audiitorid peaksid olema teadlikud andmete visualiseerimisest, klassifitseerimisest ja informatsiooni organiseerimisest ning tundma nende oskustega seotud tehnikaid.

Samamoodi uurisid Chiang *et al.* (2021) USA vandeaudiitorite, siseaudiitorite ja pearaamatupidajate/finantsanalüütikute käest hinnangut andmete töötlemise meetodite või rakenduste kohta. Küsitluses mainitud oskused jagati kuude kategooriasse, milleks olid: andmete visualiseerimine, andmeanalüüs, andmete kogumise/väljavõtte meetodid, masinõppel põhinevad rakendused, statistika/ökonomeetria ja programmeerimiskeele tundmine. Vastajate hinnangute alusel olid kasulikumad oskused andmete visualiseerimine, andmete kogumine/väljavõtmine ning andmeanalüüs.

Sarnaselt kvantitatiivsetele õpivaldkondadele võimaldab raamatupidamisharidus üliõpilastel arendada asjakohast arvutusoskust ja laiemaid kvantitatiivseid oskusi; näiteks sisaldab enamik raamatupidamisega seotud bakalaureuseprogramme kohustuslikke finantsmatemaatika, statistika ja ökonomeetria kursusi. Raamatupidamisalase hariduse eesmärk on anda teadmisi ning arendada oskusi ja pädevusi, mis on audiitorite (ja raamatupidajate) jaoks otsesemalt asjakohased. (Chu *et al.* 2021, 8)

Kvantitatiivsed oskused on auditeerimise seisukohast olulised, sest standardiseeritud ja struktureeritud otsustusprotsessid, mille eesmärk on minimeerida tõsiste otsustusvigade mõju, kasutavad kvantitatiivseid meetodeid (Knechel 2000 viidatud Chu *et al.* 2021, 2). Auditi

läbiviimine nõuab riskide mõistmist ning võimet hinnata ettevõtte süsteeme ja kontrolle. Audiitorid tuginevad sageli auditi käsiraamatutele, mis sisaldavad eeskirju ja reegleid. Tõhusa auditi läbiviimine nõuab sageli enam kui lihtsalt nende eeskirjade jäika järgimist. (Helliari *et al.* 2009, 185). Crawford *et al.* (2011) Suurbritannias läbiviidud uuring näitas, et üldiste oskuste raames peaksid audiitorite arvates ülikoolid rohkem andma analüütilisi teadmiseid.

1.3.3. Sotsiaalsed oskused ja võimed

Kuigi oskus tegeleda arvude ja kvantitatiivsete meetoditega ning struktureeritud protsesside tundmine võib olla eduka auditeerimiskarjääri jaoks oluline, võivad olulised olla ka muud oskused, nagu kriitiline mõtlemine, efektiivne teabeotsing ning oskus toime tulla keeruliste ja struktureerimata keskkondadega (Chu *et al.* 2021, 7). Sotsiaalsed (ehk pehmed) oskused on olulised tõhusa suhtluse edendamiseks nii auditimeeskonnas kui ka audiitori ja kliendi vahel ning neil on kõige suurem seos auditi kvaliteediga (Ham *et al.* 2020, 2). „Pehmed oskused kujutavad endast kognitiivsete ja meta-kognitiivsete oskuste, inimestevaheliste, intellektuaalsete ja praktiliste oskuste dünaamilist kombinatsiooni. Pehmed oskused aitavad inimestel kohaneda ja käituda positiivselt, et nad saaksid tõhusalt toime tulla oma töö- ja igapäevaelu väljakutsetega.“ (Haselberger *et al.* 2012 viidatud Succi, Canovi 2019, 1835)

Kontseptuaalselt on sotsiaalsed oskused "pehmed" oskused, mis hõlmavad endas inimese võimet töötada koos teistega. Auditi kontekstis võivad sotsiaalsed oskused soodustada tõhusamat koordineerimist ja suhtlemist nii auditi meeskonnas kui ka audiitori ja kliendi vahel. (Ham *et al.* 2020, 4-5) Suhtlusoskuste korral eeldab IAESB (2014, 6), et audiitorid suhtlevad tõhusalt ja asjakohaselt meeskonnaga, juhtkonnaga ja üksuste juhtimise eest vastutavate isikutega. Vajaduse korral tuleks lahendada auditiküsimused tõhusa konsulteerimise teel.

Viimastel aastatel aset leidnud ettevõtete raamatupidamisskandaalid on tõestanud, et mõned oskused ja omadused, nagu eetika, ausus ning teadlikkus kohustustest on väga olulised. Ainuüksi erialased teadmised ei ole piisavad ega suuda täita nende omaduste puudumisest tekkivat lünka. (Uyar, Gungormus 2011, 33) Skandaalid on seadnud kahtluse alla ja muutnud audiitorite tänapäeva rolli, muutes relevantseks ja oluliseks audiitoritelt tänapäeva ärikeskkonnas nõutavate oskuste, teadmiste ja hoiakute ülevaatus (Siriwardane *et al.* 2014, 193).

Singapuris kogenud audiitorite küsitluse (*Ibid.*) tulemusena tuli välja, et finantsauditis hinnatakse kõige rohkem professionaalset ausust, auditi tõendusmaterjali hindamist ja küsiva meele

olemasolu, mis näitab professionaalset kompetentsust. Uuringus pöörasid Siriwardane *et al.* erilist tähelepanu tollasele auditikeskkonnale, kus auditeerimise eriala on rangemalt reguleeritud ja ühiskond oli seadnud audiitoritele kõrged ootused ja kohustused. Selleks, et olla edukas oma ärivaldkondades, peavad professionaalsed raamatupidajad ja audiitorid arendama selliseid oskusi nagu analüütiline mõtlemine, kommunikatsioon, läbirääkimised, juhtimine, turundus ning inimestevahelised ja üldised ärioskused (ICAEW, 1996 viidatud Crawford *et al.* 2011, 117).

Succi ja Canovi (2019, 1840) uuringust selgus, et valdav enamus 2017. aastal ülikooli lõpetanutest ja valitud ettevõtete personalispetsialistidest pöörasid viimase 5–10 aasta jooksul rohkem tähelepanu pehmetele oskustele. Selgus, et suhtlemisoskust, tööle pühendumist ja meeskonnatöö oskust peetakse kõige olulisemateks sotsiaalseteks oskusteks, et suurendada lõpetajate tööalast konkurentsivõimet. Gilbert *et al.* (2017, 81) leidsid, et koostöö ja meeskonnatöö toimimiseks on vajalikud järgnevad sotsiaalsed oskused: konfliktide lahendamine, otsustusvõime, strateegiline mõtlemine, paindlikkus, emotsionaalne intelligents jm. Oma pehmetest oskustest teadlik olemine ja nende väljendamine intervjuude ajal on töötaotlejatele tõenäoliselt eeliseks (Gilbert *et al.* 2017, 83). Türgi vandeaudiitorite seas läbi viidud uuring (Uyar, Gungormus 2011) näitas, et audiitorite jaoks tähtsamad oskused ja võimed on tööeetika tundmine, meeskonnatöö oskus, eetiline teadlikkus ja ausus. Uuringust selgus ka, et audiitorühingu suurusel on oluline mõju vastajate arusaamadele, kuna suuremates audiitorettevõtetes hinnati meeskonna töö olulisust suuremaks kui väiksemates ettevõtetes. Kõrgema haridustasemega vandeaudiitorid on hinnanud mõningaid oskusi ja teadmisi kõrgemalt, kui need, kellel on madalam haridustase.

Olulisteks auditioskusteks peetakse intervjuerimist, küsimuste esitamist, loogilist mõtlemist ja skeptitsismi (Helliari *et al.* 2009, 186). Professionaalne skeptitsism on suhtumine, mis hõlmab küsitlemist ja tähelepanelikkust tingimuste kohta, mis võivad viidata võimalikule väärkajastamisele vea või pettuse tõttu, ja auditi tõendusmaterjali kriitilist hindamist (IES8, 7).

Ham *et al.* (2020) teostasid oma uuringus Ameerika Ühendriikide töökuulutuste analüüsi audiitorettevõtete näitel aastatel 2007-2017, eesmärgiga uurida, millised nõuded on seatud audiitoritele. Uuringu tulemusena selgus, et sotsiaalsete oskuste nõudlusel oli auditi kvaliteediga kõige suurem seos. Suuremate audiitorbüroode ja keeruliste klientidega on sotsiaalsetel oskustel kõige suurem eelis, kui kvaliteetsete auditite saavutamiseks on vaja tõhusamat koordineerimist ja teadmussiiret.

Auditeerimises võimaldab kohanemisvõime ja tähelepanu spetsialistil koguda oma eesmärgi saavutamiseks kasulikku teavet ja teha kindlaks vajalikud küsimused, mida ta oma kliendile esitab. Tal peab olema võime tegeleda igat tüüpi klientidega igat tüüpi kliendi-olukordades. (Thabet 2016, 9)

Käsitletud uuringutest selgub, et audiitorite puhul on olemas kindel grupp teadmisi ja oskusi, mis on universaalselt auditi jaoks olulised, sõltumata asukohast. Läbi erinevate uuringute on läbi käinud terminid nagu „sotsiaalsed oskused“ ja „meeskonnatöö oskus“, mida audiitorid hindavad kõrgelt. Sellest tulenevalt soovib autor teada, millised teadmised ja oskused peaksid adekvaatsel audiitoril olema. Järgnevas peatükis uuritakse täpsemalt Eesti audiitorite hinnanguid audiitorile vajaminevate teadmiste ning sotsiaalsete ja tehniliste oskuste kohta.

2. AUDIITORILE VAJALIKE NING TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOLI MAJANDUSTEADUSKONNA BAKALAUREUSEÕPPES PAKUTAVATE TEADMISTE JA OSKUSTE UURING

2.1. Uuringu meetodika

Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, millised teadmised ja oskused on audiitorite jaoks olulised ning kasulikud finantsauditiga alustava inimese jaoks ning milliseid võimalusi pakub Tallinna Tehnikaülikool nende teadmiste ja oskuste omandamiseks. Eesmärgi saavutamiseks teostab autor empiirilise uuringu, mis koosneb kvantitatiivsest ja kvalitatiivsest osast. Kvantitatiivse uuringuna viiakse läbi küsitlus veebiküsimustiku kaudu, uurimaks Eesti audiitorite hinnanguid vajaminevate teadmiste ja oskuste kohta. Kvalitatiivse osana analüüsitakse Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna kahe õppekava sisu, tuvastamaks, milliste ainete õpiväljundid vastavad küsitluses mainitud teadmistele ja oskustele.

Autor plaanis teadmiste ja oskuste uuringus algselt kasutada kombineeritud uurimismeetodit, mis oleks sisaldanud ka kvalitatiivset osa, kus autor intervjuerib audiitoreid erinevatel ametitasemetel. Kuigi selline uurimismeetod oleks aitanud paremini koguda vastajate mõtteid ning arvamusi uuritavatest teadmistest ja oskustest, leidis autor, et parema ülevaate saamiseks tuleb keskenduda rohkem vastuste arvule, mitte vastuste sisule. Kuna auditi hooaeg jõuab varsti kätte ning enamus audiitorettevõtteid on juba auditi vaheprotseduuridega alustanud, siis autor oli skeptiline, kas audiitoritel on soovi ja piisavalt aega intervjuu andmiseks.

Veebiküsimustiku eelis on selle täitmisel ajalimiidi puudumine ning vastaja saab ise otsustada, kas ja kuna ta tahab küsitlusest osa võtta. Internetiküsimustik on hea, kuna seda on kergem suuremale hulgale inimestele saata, mistõttu vastuseid tuleb rohkem (võrreldes traditsioonilise, paberkujul küsimustikuga) ning sõltuvalt kasutatavast haldustarkvarast on kasutajal ka kohene ülevaade küsitluse hetkeseisust ja vastustest. Uyar ja Gungormus (2011) on ka välja toonud, et e-maili kaudu jagatud veebiküsimustikud on vähem kulukad ja ka usaldusväärsemad, kuna autor ei

pea käsitsi hakkama andmeid teise programmi ümber kirjutama analüüsi eesmärgi. See aitab vältida tähelepanematuses tekkinud vead ja andmete moonutamise ohu (*Ibid*). Küsimustiku loomiseks kasutati *Microsoft Forms* veebirakendust ning vastuseid analüüsiti *Microsoft Exceli* abil. Küsimustiku koostamist ja valimi moodustamist on kirjeldatud täpsemalt järgmises alapeatükis.

Uuringu kvalitatiivne osa hõlmab endast TalTechi rakendusliku majandusteaduse (õppekava kood TAAB) ning ärianduse (õppekava kood TABB) eriala ärianduse ja majandusarvestuse spetsialiseerimiste õppeainete õpiväljundite kaardistamist. Selleks kasutatakse Tallinna Tehnikaülikooli õppeinfosüsteemi (ÕIS) veebilehte, et leida eelnevalt mainitud erialade õppekavad ning spetsiifiliste õppeainete kirjeldused ja õpiväljundid. Kvalitatiivse osa tausta ning analüüsi sisust on täpsemalt kirjutatud alapeatükis 2.3.

2.2. Kvantitatiivse osa valimi kirjeldus ja küsimustiku koostamine

Bakalaureusetöö eesmärk on uurida, millised on audiitori jaoks vajalikud teadmised ja oskused, mistõttu küsitleti just hetkel Eestis töötavaid audiitoreid. Kuna audiitorid saavad auditi teenust pakkuda ainult audiitorettevõttes töötades, siis kõige tõhusam viis erinevate audiitoritega kontakteerumiseks on läbi audiitorettevõtete. Sellest tulenevalt koosneb valim 15. oktoobri 2021 seisuga Eestis tegutsevatest audiitorettevõtetest (kokku 128), kelle kontaktid olid kättesaadaval Audiitorkogu kodulehel.

Kuigi uuringu valim on 128, siis autor lootis, et küsitlustele vastab tegelikkuses rohkem inimesi, kuna audiitorettevõttes töötab enamasti rohkem kui 1 inimene. Mitmed audiitorettevõtted koosnevad kas ainult vandeaudiitorist või temast ja tema assistendist. Samuti on Eestis paljudes audiitorettevõtetes kaks või rohkem vandeaudiitorit ja seal on ka rohkem töötajaid, kes aitavad vandeaudiitoreid auditi protseduuridega.

Esimeses peatükis käsitletud teadusartiklites uuriti hinnanguid teadmiste ja oskuste kohta just peamiselt vandeaudiitorite käest. Kuigi vandeaudiitorid on läbinud kutseksami ja neil on väga põhjalik arusaam auditi protseduuridest ja auditi läbiviimiseks vajalike ülesannete sisust, on võimalik, et kõik vandeaudiitorid ei tegele igapäevaselt tüüpiliste auditi protseduuridega. Andmete töötluse, tõendusmaterjalide hankimise ja valimite moodustamisega võivad tegeleda

hoopis assistendid või konsultandid. Seetõttu ei pruugi vandeaudiitorid täpselt teada, milliseid teadmised ja oskused oleksid kasulikud just alustava audiitori jaoks, kellel pole varasemalt auditiga kokkupuudet olnud. Seetõttu otsustas autor küsitleda kõiki auditi töötajaid erinevatel ametipositsioonidel (ja erineva tööstaaziga), kuna selline sihtgrupp annab kõige parema ülevaate audiitorile vajaminevatest oskustest ja teadmistest.

Küsimustik põhineb suuresti 1.3 alapeatükis käsitletud uuringutel. Lisaks eelmainitud uuringutele on aluseks võetud A. Trubitsona lõputöö (2019) „Siseaudiitorile vajalikud oskused ja teadmised ning nende omandamise võimalused Eesti ülikoolides“. Kuna 1.1 alapeatükis käsitleti sise- ja välisauditi erinevusi ja jõuti järeldusele, et mõningad vajalikud oskused ja teadmised on sarnased nii sise- kui välisaudiitori jaoks, siis otsustati uuringusse kaasata ka siseaudiitorite jaoks vajalikke teadmisi ja oskuseid. Küsimustikus käsitletavat teadmised ja oskused on võetud seega varasematest uuringutest ja samuti TalTechi majandusteaduskonna ärimise ja rakendusliku majandusteaduse õppekavadest.

Küsimustik koosnes kolmest osast ja kokku 20-st küsimusest (vt lisa 1). Esimesena uuriti vastajate tausta, teisalt uuriti vastajate hinnanguid esitatud teadmiste ja oskuste kohta ning kolmas osa oli mõeldud Tallinna Tehnikaülikooli ärimise või rakendusliku majandusteaduse õppekavadel õppinud vastajatele. Küsimustik on peamiselt valikvastustega, avatud küsimused ei ole kohustuslikud ja nende eesmärk oli lasta küsitluses osalejatel oma mõtteid avaldada või kommentaare esitada.

Küsimustik saadeti audiitorettevõtetele e-maili kaudu. Küsitluse kutses oli kirjas autori lühikirjeldus, küsimustiku esitamise põhjus ja ka sihtgrupp, kellele küsimustik on suunatud. Küsimustik oli vastajatele avatud 3 nädalat, alates 18. oktoobrist kuni 8. novembrini. Küsimustiku testiti ka enne väljasaatmist audiitorettevõttes, kus autor töötab. Küsimustik esitati e-maili kaudu ning testi eesmärk oli välja selgitada keskmine ajakulu küsimustiku täitmiseks.

Küsitlusankeedi esimesed küsimused (1-8) on seotud vastajate taustaga: vanus, tööstaaz, haridus, ettevõtte taust jne. Nende küsimustega taheti uurida Eesti audiitorite tausta hetkeseisuga ning nende vastuseid saab kasutada korrelatsioonide uurimisel koos teadmiste ja oskuste hinnangutega. Taustküsimused olid kõik valikvastustega ning küsimused ei nõudnud, et vastaja sisestaks enda isikliku informatsiooni – seega küsitlus oli täiesti anonüümne.

Taustale järgnevad küsimused (9-14) olid seotud audiitorile vajalike teadmiste ja oskustega. Vastajatel paluti *Likerti* skaalal hinnata audiitorile vajaminevaid teadmisi, sotsiaalseid ning tehnilisi oskusi. Skaala määrab 7-palli tasemel, kuidas vastaja hindab kindla teadmise või oskuse vajadust audiitori tööülesannete täitmisel, kus „1“ tähendab, et teadmine või oskus ei ole audiitori jaoks üldse oluline ning „7“ tähendab, et see on audiitori jaoks väga oluline ning igapäevaselt vajalik. Autor küsis kokku hinnangut 45 erineva teadmise ja oskuse kohta, mis jagunesid kolmeks valdkonnaks. Samuti paluti osalejatel ka valida, milline käsitletud teadmistest ja oskustest on nende jaoks audiitori töö juures kõige olulisem.

Küsitluse viimane osa (15-19) oli mõeldud just Tallinna Tehnikaülikooli ärenduse või rakendusliku majandusteaduse õppekavadel õppinud inimeste jaoks. Vastajatel uuriti, kas nende arvates oleks audiitorkontrolli käsitlev õppeaine vajalik eelnevalt mainitud õppekavades. Kuna hetkeseisuga selline aine õppekavades puudub, siis selle küsimuse eesmärk oli välja selgitada, kas õppekavade teised õppeained on piisavad alustava audiitori teadmiste ja oskuste baasi arendamiseks või oleks vajalik ka õppeaine, mis käsitleks süvitsi finantsauditi kontseptsiooni ja sisu. Edasi on küsitletud ainult ärenduse õppekava läbinute hinnanguid spetsialiseerumise valikul. Küsimuse eesmärk on välja selgitada, millised tegurid mõjutavad õppuri peeriala valikut ning kas audiitorkontrolli õppeaine mõjutaks vastajate spetsialiseerumise valikut. Samuti on vastajatel võimalus avaldada mõtteid selle kohta järgnevas küsimuses, mis ei olnud kohustuslik.

Viimane küsimus on jäetud avatuks, et küsitluses osalejad saaksid avaldada oma mõtteid küsitluse sisu või mingi kindla küsitluse aspekti kohta. Pikemate ja sisukamate küsimuste jaoks tegi autor küsimustiku alguses saadavaks enda isikliku e-maili, juhul kui vastajal on soov pikemat dialoogi pidada.

2.3. Kvalitatiivse osa taust ja kirjeldus

Tallinna Tehnikaülikool ehk TalTech on Eestis tegutsev avalik-õiguslik ülikool, kes pakub kõrgharidust kõigil astmetel majanduses, infotehnoloogias, loodusteadustes, inseneri- ja tehnikateadustes ja merenduses (Ülikooli lugu, 2021). Ülikoolis on kokku 4 teaduskonda ja 20 instituuti. TalTechi majandusteaduskonnas on võimalik õppijatel omandada kõrgharidust majanduse, ärenduse, õiguse ja avaliku halduse valdkonnas. (Teaduskonna tutvustus, 2021)

Majandusteaduskonnas on viis instituuti (Majandusteaduskond, 2021) – nendest käsitleb autor oma bakalaureusetöös ainult kahte, milleks on majandusanalüüsi ja rahanduse instituut ning ärikorralduse instituut.

Majandusanalüüsi ja rahanduse instituut asutati 1992. aastal ning oma praeguse nime sai instituut 2016. aastal. Selle instituudi üheks põhitegevuseks on kvantitatiivne majandusanalüüs ja rahandus. Eelnimetatust tulenevalt on see instituut rakendusliku majandusteaduse bakalaureuseõppeprogrammi eestvedaja. (Majandusanalüüsi ..., 2021) Eriala koduleht väidab järgnevat: „Rakenduslik majandusteadus annab laiapõhjalised teadmised majanduse toimimisest ja praktilised oskused keerukate majandusalaste probleemide lahendamiseks.“ (Rakenduslik majandusteadus, 2021)

Selles õppekavas on suur rõhk ökonomikaainetel ning finantsarvestusel ja rahandusel. Õppurid omandavad teadmised erinevatest tänapäevastest IT-lahendustest majanduses ning õppides erinevaid analüüsimeetodeid, tutvuvad nad süvitsi andmetöötluse ja statistikaga. Õppekava peamised õppeained käsitlevad rakendusliku majandusanalüüsi, finantsmodelleerimist, mikro- ja makroökonomikat ning ökonomeetriat. (Rakenduslik majandusteadus, 2021) Rakendusliku majandusteaduse eriala lõpetajate suurimate tööandjate hulka kuuluvad järgnevad rahvusvahelised konsultatsioonifirmad nagu KPMG, PwC ja Deloitte, kes ühtlasi kuuluvad ka Eesti suurimate audiitorettevõtete hulka. (*Ibid.*)

Ärikorralduse instituudis tegeletakse ärijuhtimise erinevate aspektidega, nagu näiteks majandusarvestus, tarneahela juhtimine, riskijuhtimine ning rahvusvaheline äri ja ettevõtlus (Tutvustus, 2021). Bakalaureuseõppes on võimalik õppida selle instituudi eestvedamisel ärintust ja rahvusvahelist ärikorraldust (Õppeprogrammid, 2021). Selles bakalaureusetöös käsitletakse ainult ärintust. See õppekava on suhteliselt laiapõhjaline, kuid selle fookuses on üldine äritegevus, mis hõlmab ärimaailmas tarvilikke oskusi ja ettevõtlikkust. Õppekava eesmärk on arendada loogilist mõtlemist muutuvas ärimaastikus, mis aitaks navigeerida ärikeskkonda ka kümnete aastate pärast, kui teadmised ja tehnoloogiad on ajaga muutunud. (Ärintus, 2021).

Üliõpilased arendavad õppimise käigus enda ettevõtlikku mõttelaadi ja analüüsivõimet. Samuti omandab õppur teadmised ärifunktsioonide ja äritegevuse toimimisest, mis aitab tal paremini äriprotsesse mõtestada. (Ärintus, 2021) Õppijatel on võimalik valida 5 peeriala vahel, milleks on: ettevõtlus ja juhtimine, logistika ja tarneahelad, turundus, äriahandus ja majandusarvestus

digiajastul. Spetsialiseerumise valik toimub alles 3. semestril, enne seda läbivad kõik õppurid üldõppe mooduli, kus käsitletakse majandusmatemaatikat, andmetöötlust, statistikat, raamatupidamise aluseid, rahandust ja äriõiguse aluseid jne. (*Ibid.*) Kuna audiitori töös on tähtsad just kvantitatiivsed teadmised ja oskused, siis autor vaatleb ainult ärirahanduse ja majandusarvestuse spetsialiseerumist.

Ärirahanduse peerialal on tähtsal kohal finantsanalüüs, kus tegeletakse palju andmeanalüüsiga. Samuti käsitletakse seal finantseerimise, rahavoogude, riskijuhtimise ja investeerimisega seotud teadmisi ja oskuseid. Hariduse omandamisel läbib üliõpilane finantsjuhtimise, finantsmodelleerimise ja teisi majandusega seotud õppeaineid. (Ärindus, 2021) Majandusarvestuse spetsialiseerimisel on läbivaks teemaks majandusarvestus, kus käsitletakse nii rahvusvahelist finantsarvestust kui ka kulu- ja juhtimisarvestust. Lisaks omandab õppija teadmised siseriiklikust maksundusest, ärianalüütikast ning äri- ja raamatupidamistarkvaradest. (*Ibid.*) Sarnaselt rakendusliku majandusteaduse erialale on ka ärinduse eriala lõpetajate seas paljud, kes on asunud tööle just audiitorettevõttes. Tallinna Tehnikaülikooli ärinduse õppekava kodulehel (Ärindus, 2021) on välja toodud, et suurimate tööandjate seas on teisel kohal Ernst & Young AS.

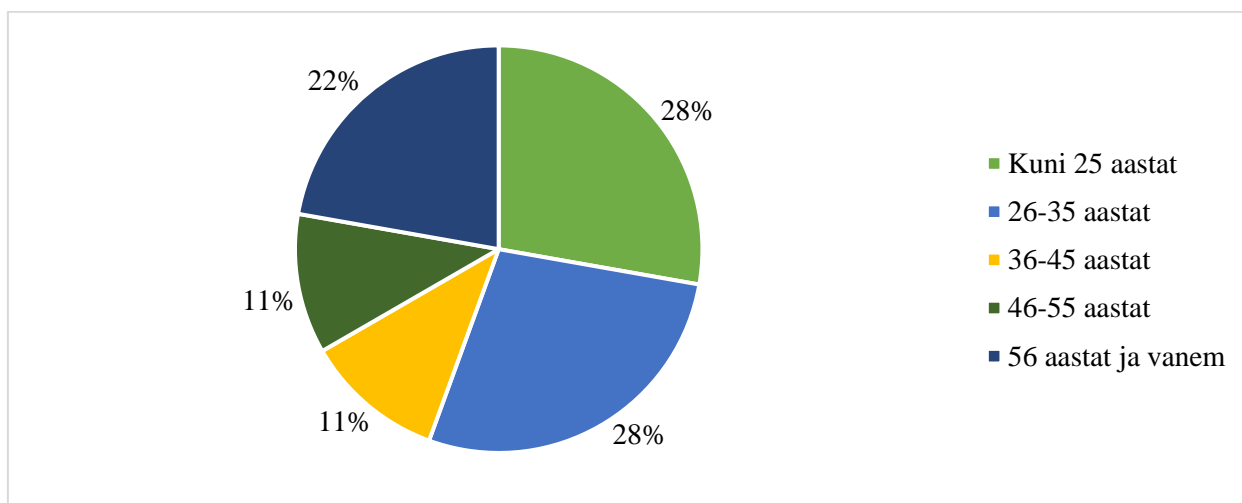
Töö raames otsustati uurida just bakalaureuseõpet, kuna tavaliselt pärast ülikooli lõppu plaanivad värsked vilistlased omandatud haridust rakendada erialaga seotud töökohas, kui nad ei ole seda alustanud juba varasemalt, näiteks praktika käigus. Võib eeldada, et ka paljud alustavad audiitorid on kas ülikooli just lõpetanud, või plaanivad peatselt lõpetada. Autor on ise läbinud ärinduse õppekava spetsialiseerudes majandusarvestusele ning ta töötab audiitorettevõttes, mistõttu on tal olemas isiklik vaatenurk omandatud teadmiste ja oskuste kasulikkuse kohta audiitori ametis. Autor otsustas uurida just rakendusliku majandusteadust ja ärindust, kuna need on populaarsemad erialad ning ka enamuse õppuritele rohkem kättesaadavad (arvestades, et rahvusvahelise ärikorralduse õppekava on tasuline). Nagu eelnevalt mainitud, käsitletakse ärinduse õppekava raames ainult ärirahanduse ja majandusarvestuse spetsialiseerumisi, kuna need peerialad on majanduse kontekstis rohkem arvukesksed ning analüütilised.

Võttes arvesse täpsemalt käsitletud kahe eriala kirjeldust ja sisu, tundub üldpildis, et nende õppekavade teadmiste ja oskuste baas peaks olema sobiv alustava audiitori jaoks. Sellest tulenevalt teostatakse 2.5 alapeatükis nii TAAB kui ka TABB õppekavade kohustuslike ja valikuliste õppeainete analüüs, tuvastamaks, millised ained annavad alustavale audiitorile kasulikud teadmised ja oskused. Selleks valib välja autor mõlema eriala raames õppeained, mille

õpiväljundid rahuldavad audiitorile vajaminevaid teadmisi ning tehnilisi või sotsiaalseid oskuseid. Õpiväljundite kirjeldamine märksõnadega ja peamiste väljundite väljatoomine aitab paremini analüüsida ainete sobivust alustava audiitori jaoks. Võimaluse korral kasutatakse õppejõudude enda loodud laiendatud ainekava dokumente, kus on kirjas õppeaine eesmärgid, õpiväljundid ning õppeaine sisu lühikirjeldus. Nende dokumentide ligipääsuks kasutab autor uuendatud Tallinna Tehnikaülikooli õppeinfosüsteemi ÕIS2.

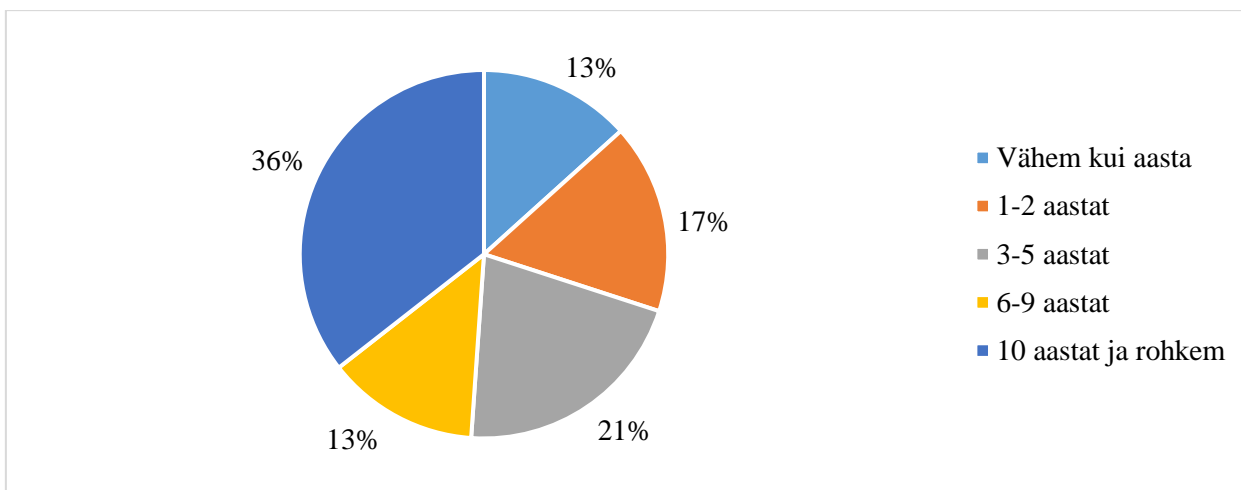
2.4. Uuringu tulemused ja analüüs

Küsimustikule vastas 90 audiitorit erinevatest audiitorettevõtetest. Järgnevalt esitatakse küsitluse taustauuringu tulemused, audiitorite hinnangud küsitletud teadmiste ja oskuste kohta ning ka TalTechis õppinud vastajate seisukohad audiitortegevuse aine vajalikkusesse. Alapeatüki lõpus käsitletakse vastajate tagasisidet. Esimesed 8 küsimust olid seotud vastajate taustaga, kus autor uuris vastajate, kui ka nende töökeskkonna omadusi. Joonis 1 näitab vastajate vanust.

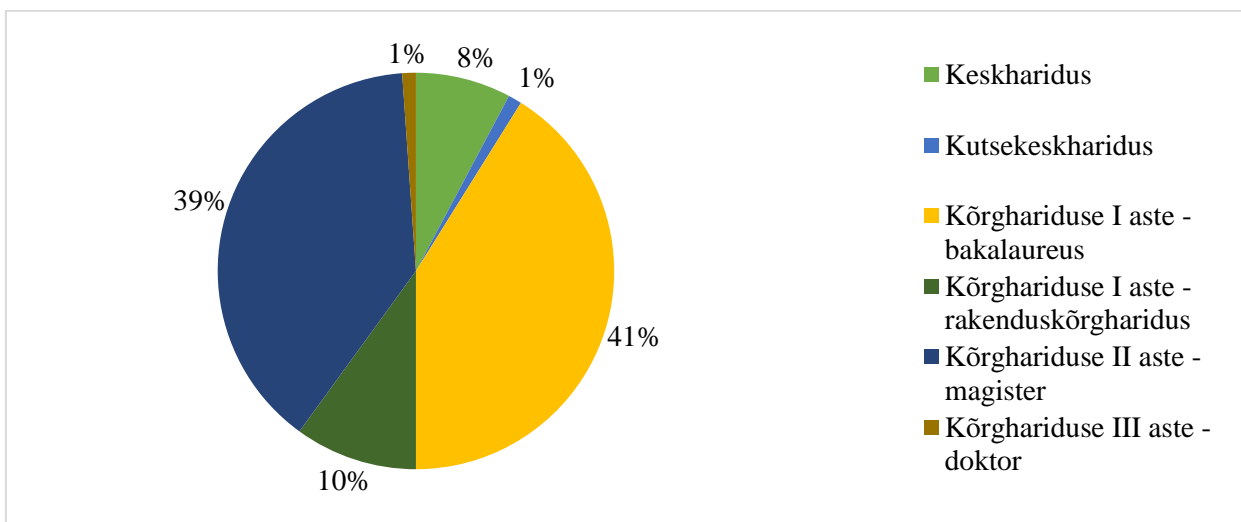
Joonis 1. Vastajate jagunemine vanuse alusel
Allikas: Autori koostatud lisa 2 andmete alusel

Kõige rohkem vastas inimesi, kelle vanus oli 25 aastat või noorem (28%, 25) ja 26-35 aastat (28%, 25). Vastajate arvu poolest kolmandal kohal olid audiitorid, kes on vanemad kui 55 aastat (22%, 20). Kõige vähem oli vastajaid, kes olid vanusvahemikus 36-45 aastat (11%, 10) ja 46-55 aastat (11%, 10). Järgnevalt küsiti vastajate tööstaaži finantsauditis, mida illustreerib joonis 2.

Joonis 2. Vastajate jagunemine tööstaaži alusel
Allikas: Autori koostatud lisa 2 andmete alusel

Üle kolmandiku vastanutest (36%, 32) olid auditis töötanud 10 aastat ja rohkem. Sellele järgnesid vastajad, kelle tööstaaž oli 3-5 aastat (21%, 19). Alustavaid audiitoreid, kes on töötanud vähem kui aasta, oli 13% (12). Järgnevalt uuriti vastajate kõrgeimat omandatud haridustaset, vastuste tulemusi saab näha joonisel 3.

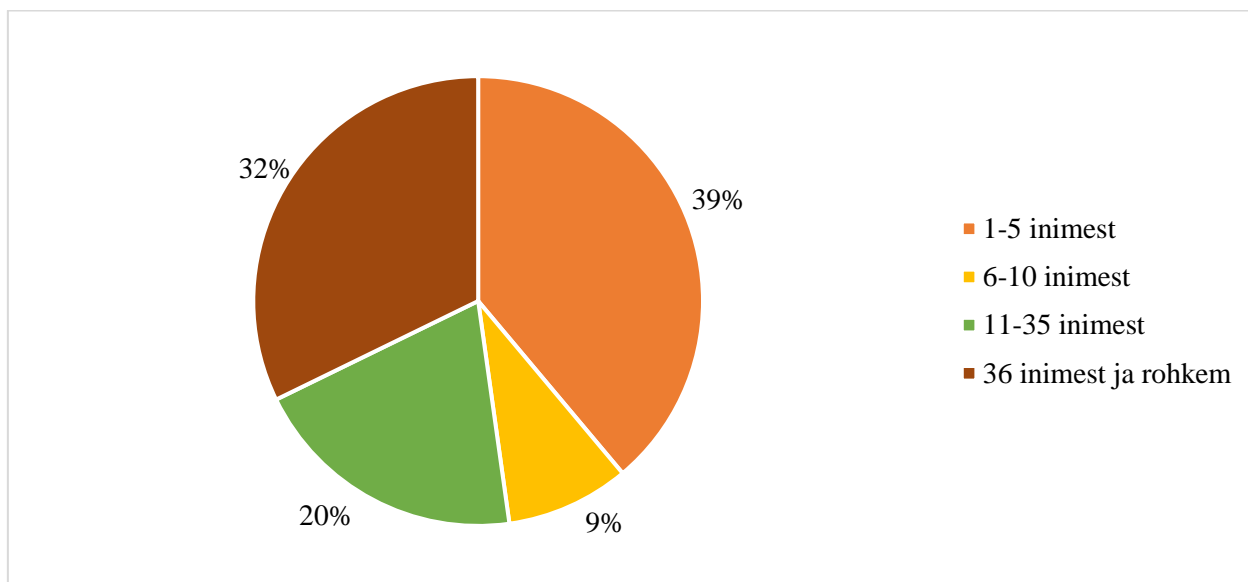

Joonis 3. Vastajate jagunemine haridustaseme alusel
Allikas: Autori koostatud lisa 2 andmete alusel

Nagu autor eeldas, oli esikohal kõrgharidus bakalaureuse astmel (41%, 37), millele järgnes kõrgharidus magistri tasemel (39%, 35). Samuti uuriti, kas vastajate kõrgeim omandatud haridustase on seotud majanduse valdkonnaga, kuna võib olla inimesi, kes on bakalaureuseõppe

läbinud finantsvaldkonnas, kuid magistriõppes on nad õppinud näiteks sotsiaalteaduste valdkonnas. 76% vastajatest (68) märkisid, et nende kõrgeim omandatud haridustase on majandusalane ning 24% (22) audiitorite puhul on see seotud hoopis teise valdkonnaga (vt lisa 2). Samuti uuriti, kas vastajad on varem töötanud teises majandusega seotud valdkonnas. 69% (62) vastajatest on töötanud teises, majandusega seotud valdkonnas, ja 31% (28) ei ole (vt lisa 2).

Vastajate käest sooviti teada, kui palju töötab nende ettevõttes inimesi, kes on aktiivselt seotud auditi läbiviimisega. Autor eeldas, et suurem osa vastajatest töötavad kas vähese töötajate arvuga audiitorettevõtetes (1-5 inimest) või suure töötajate arvuga ettevõtetes (36 inimest ja rohkem). Küsimuse vastuseid on näha joonisel 4.

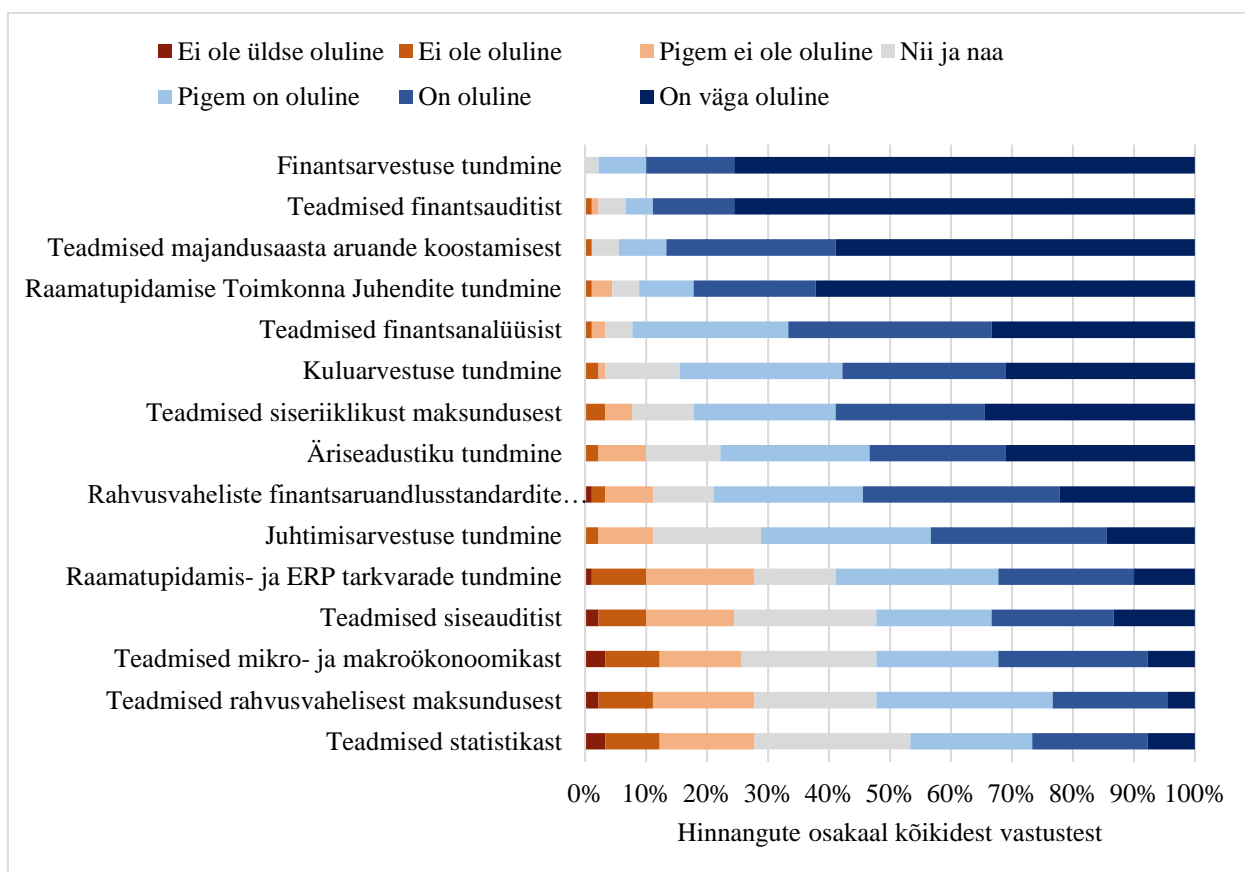
Joonis 4. Vastajate jagunemine nende ettevõtte töötajate arvu alusel
Allikas: Autori koostatud lisa 3 andmete alusel

39% (35) küsitluses osalejatest töötavad audiitorettevõttes, kus auditi valdkonnas töötab ainult 1-5 inimest. Siinkohal võib eeldada, et suuremas jaos on selle grupi puhul tegemist üksikute vandeaudiitoritega, kellel võivad abis olla assistendid. Suuruselt teine osa on seotud ettevõtetega, kus töötab 36 inimest ja rohkem. Selle variandi valisid 32% (29) vastajatest, kes arvatavasti töötavad *Big 4* ettevõttes.

Seitsmenda küsimuse puhul (vt lisa 3) „Kas Te olete sooritanud vandeaudiitori kutseeksami?“ vastas 48% (43), et neil ei ole kutsetunnistust ning 44% (40) kinnitasid kutsetunnistuse

olemasolu. Suure osakaaluga vandeaudiitorite olemasolu tundub tõenäoline, arvestades 2. küsimuses käsitletud tööstaaži, kus 36% vastanutest on audiitorina töötanud 10 aastat või rohkem. Viimase taustaküsimusena uuriti audiitoritelt, millist standardit kasutavad nende peamised kliendid (vt lisa 3). Suur osa vastajatest märkisid, et peamiselt nende kliendiportfelli ettevõtted järgivad Eesti finantsaruandluse standardit (57%, 51) või EFS-i ja IFRS-i (39%, 35).

Järgnevad küsimused on seotud audiitorite hinnangutega käsitletud teadmiste ja oskuste kohta. Autor palus vastajatel hinnata skaalal 1-7 teadmiste valdkondade ning sotsiaalse ja tehniliste oskuste olulisust auditi töös. Samuti paluti valida iga valdkonna juures vastajate arvates kõige tähtsam teadmiste valdkond või oskus, mis peaks audiitoril olema. Joonis 5 illustreerib audiitorite hinnanguid käsitletud teadmiste kohta.

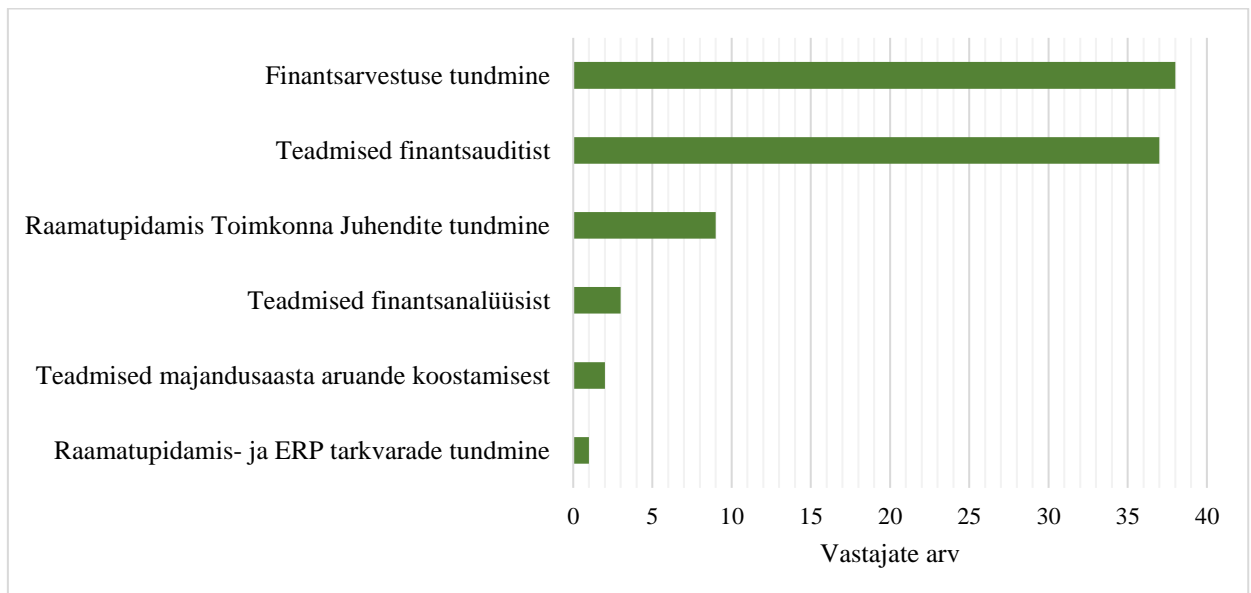

Joonis 5. Vastajate hinnangud teadmiste valdkondadele olulisusele skaalal 1-7

Allikas: Autori koostatud lisa 4 andmete alusel

„Finantsarvestuse tundmine“ on ainuke valik, mida vastajate hinnangul (98%, 88) on peetud täiel määral oluliseks. Nii finantsarvestuse kui finantsauditi teadmisi peab väga oluliseks sama

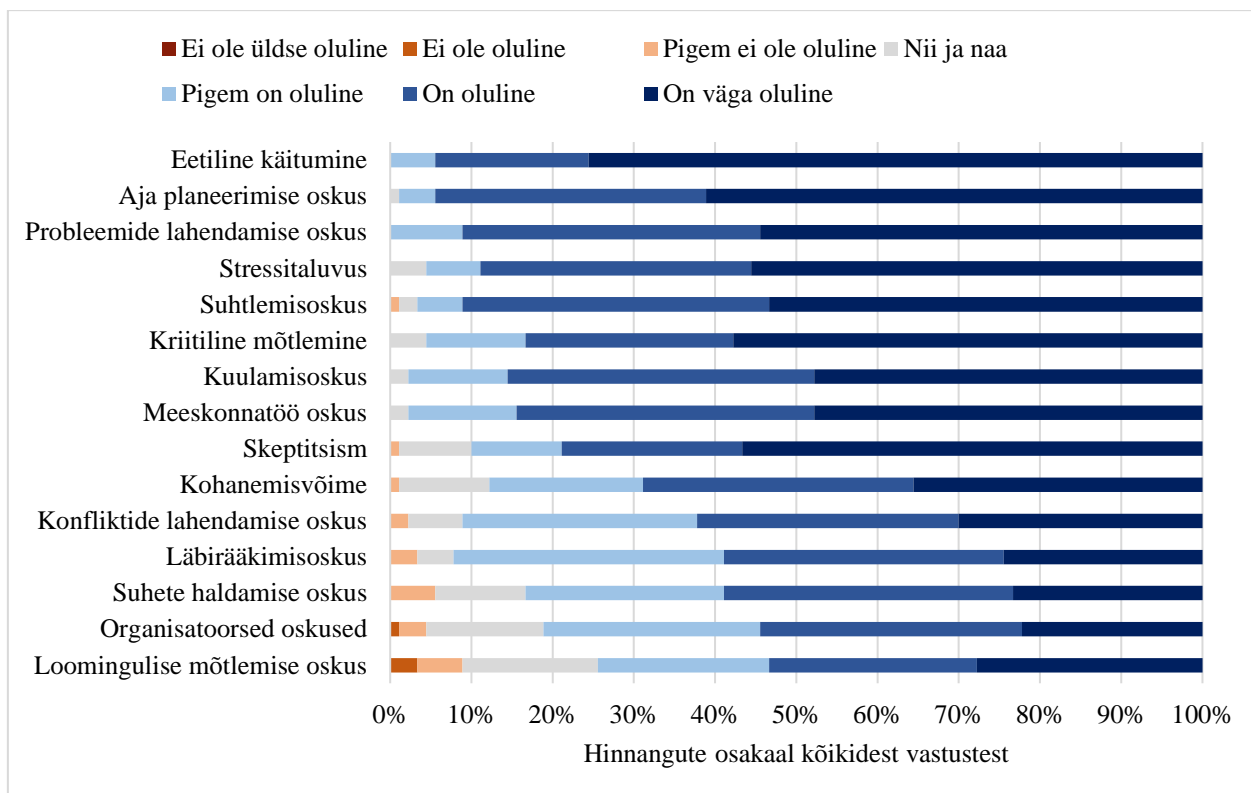
arv inimesi (76%, 68). Vastajate hinnangul on raamatupidamisega seotud teadmised audiitorile suhteliselt olulised. Hinnangud on olnud kriitilisemad tarkvarade tundmise, siseauditi, mikro- ja makroökonoomika, rahvusvahelise maksunduse ja statistika valdkonnas. Nende puhul on üle 20% vastajatest tundnud, et need teadmised ei ole vajalikud auditi läbiviimisel ning samuti on nende vastuse puhul hinnangud kõige rohkem varieerunud. Sellegipoolest on kõigi teadmiste keskmised hinnangud olnud suuremad kui neli punkti 7-punkti skaalal ning ka sagedasemad hinnangud teadmistele on olnud „4“ või suuremad (vt lisa 5). Seetõttu saab väita, et kõik joonisel näidatud teadmiste valdkonnad on alustavale audiitorile kasulikud. Vastajatel paluti ka märkida, mis on nende jaoks kõige olulisem teadmiste valdkond. Küsimuse tulemused on illustreeritud joonisel 6.

Joonis 6. Vastajate arvates kõige tähtsamad teadmiste valdkonnad

Allikas: Autori koostatud lisa 6 andmete alusel

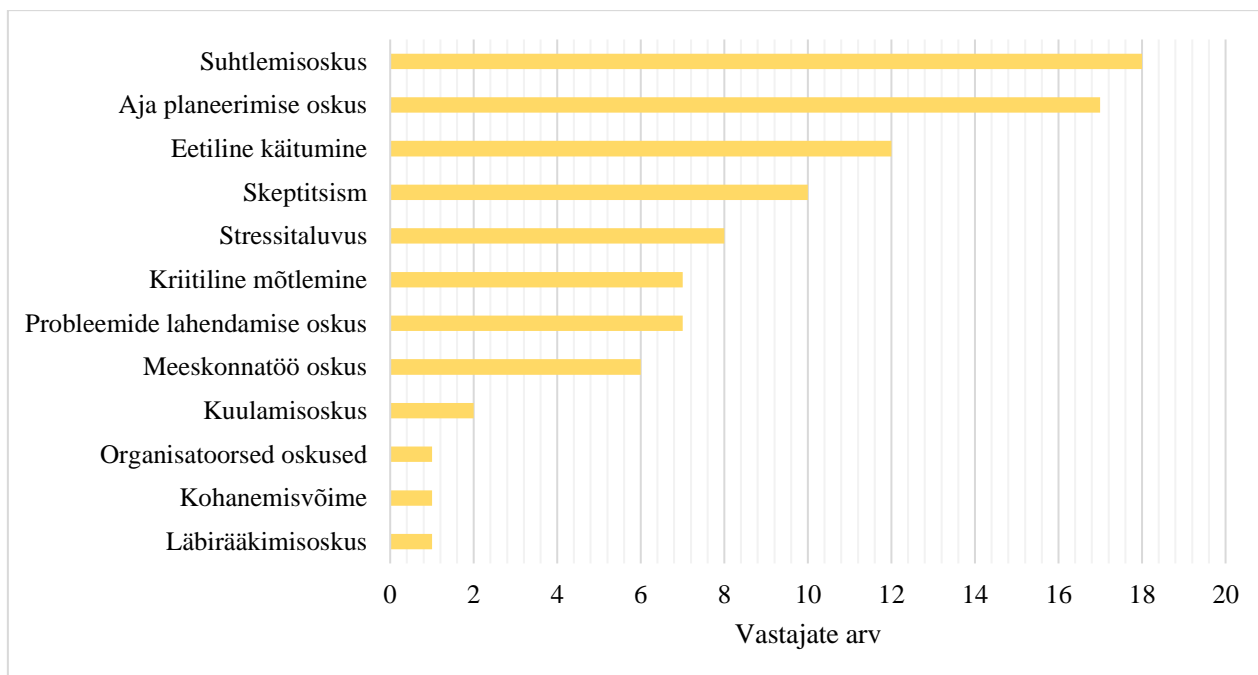
15-st erineva teadmise valdkonna seast olid kõige populaarsemad just finantsarvestuse tundmine (38, 42%) ja teadmised finantsauditist (37, 41%). Selle küsimuse tulemused lähevad kokku eelneva küsimuse hinnangutega. Sellegipoolest on üks vastaja maininud, et kõige tähtsam on tunda raamatupidamistarkvarasid, kuigi hinnangute poolest ei pidanud vastajad seda üldiselt väga oluliseks. Järgneval joonisel 7 on näha sotsiaalsete oskuste ja võimete hinnanguid.

Joonis 7. Vastajate hinnangud sotsiaalsete oskuste ja võimete olulisusele skaalal 1-7
Allikas: Autori koostatud lisa 7 andmete alusel

Kõikide käsitletud teadmiste ja oskuste seast on just sotsiaalsete oskuste ja võimete hinnanguid olnud kõige kõrgemad. Kõige kõrgemalt hinnati eetilist käitumist, kus 76% (68) vastajatest pidasid seda väga oluliseks. See oli samuti eeldatav, kuna iga töö puhul eeldatakse töötajalt eetilist käitumist. Samuti on auditis sõltumatus ja ausus väga oluline, mistõttu peab audiitoril olema suurem teadlikkus eetilisest käitumisest. Sarnaselt eelnevalt käsitletud teadmistele on ka sotsiaalsete oskuste puhul keskmised hinnangud üle keskmise (vt lisa 8) ning ka hinnangute varieeruvus on olnud väiksem. Kõige madalam keskmine hinnang on antud loomingulisele mõtlemisele, milleks on 5,4 palli 7-palli skaalal. Ka siin saab väita, et kõik käsitletud sotsiaalsed oskused ja võimed on hinnangute skaala kohaselt audiitorile olulised.

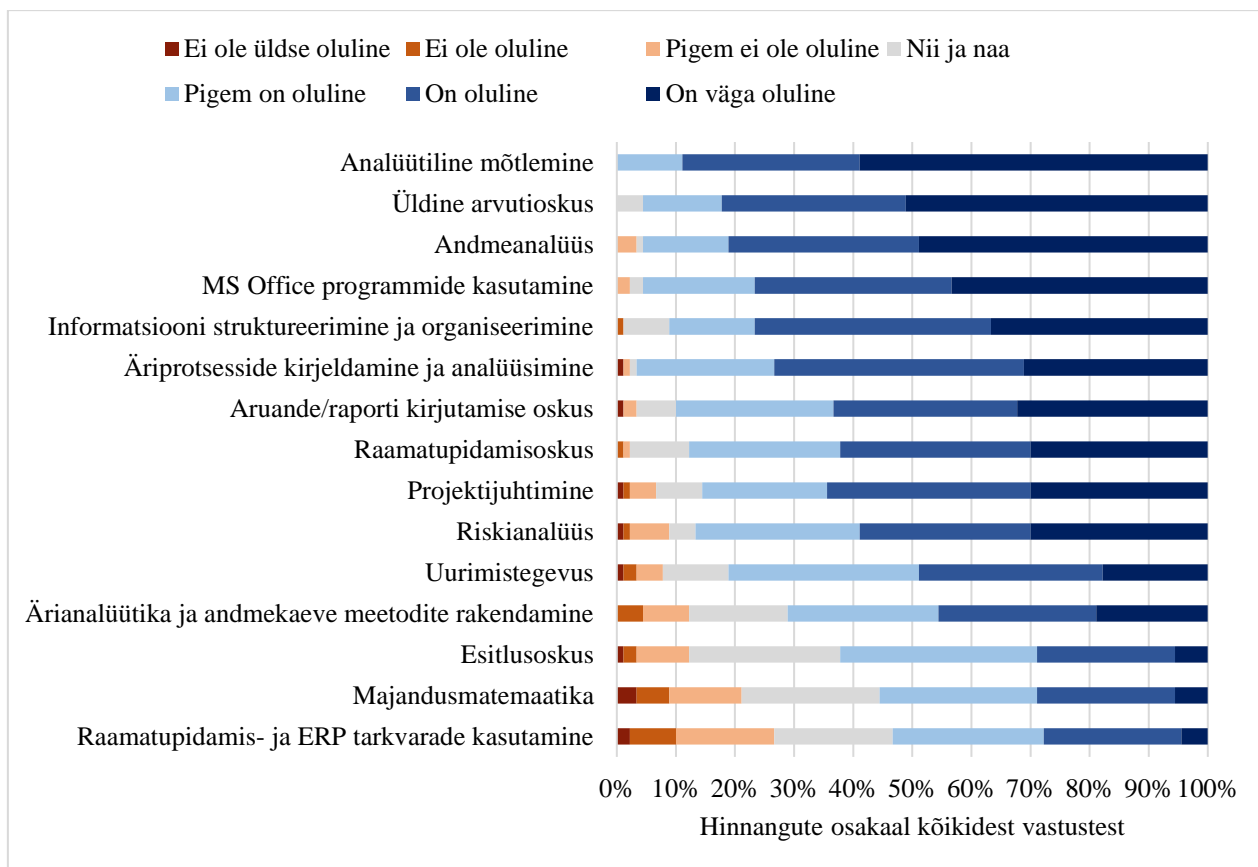
Erinevalt eelnevatest teadmistest, on sotsiaalsete oskuste ja võimete tähtsuse hindamisel olnud vastused rohkem varieeruvad. Üldiselt järgivad järgneval joonisel 8 näidatud oskused ja võimed sama trendi, mida oli märgata ka joonise 6 puhul, kus kõrgemalt hinnatud oskuseid tähtsustatakse rohkem.

Joonis 8. Vastajate arvates kõige tähtsamad sotsiaalsed oskused ja võimed
Allikas: Autori koostatud lisa 6 andmete alusel

Kõige tähtsamaks peetakse suhtlemisoskust (20%, 18), aja planeerimise oskust (19%, 17), eetilist käitumist (13%, 12) ja skeptitsismi (11%, 10). Autorile tundub, et sotsiaalsete oskuste ja võimete tähtsust ei mõjuta otseselt auditi tööülesanded, vaid vastuseid on mõjutanud audiitorite igapäevased tegevused. Kuna kõiki neid oskuseid ja võimeid peeti suhteliselt oluliseks, siis on ka võimalik, et vastajad valisid lihtsalt suvaliselt ühe neist oskustest, mida nad pidasid kõige tähtsamaks. Tõenäoliselt sama hinnanguga oskuste ja võimete puhul ei suutnud vastajad üht vastust teisele eelistada, kui need on sama tähtsusega.

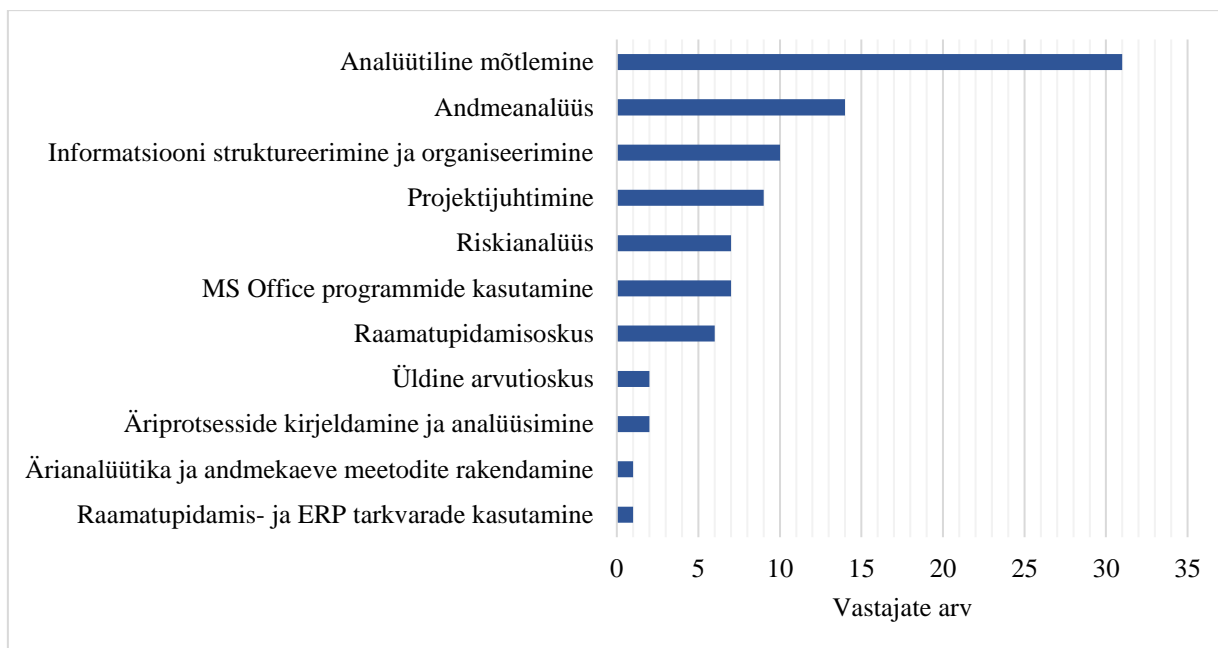
Viimaste hinnangute raames küsiti audiitorite hinnanguid töös vajalike tehnilistele oskustele (vt joonis 9), kus vastajad pidid hindama erinevaid tehnilisi, IT-alaseid ja analüüsipõhiseid oskuseid.

Joonis 9. Vastajate hinnangud tehniliste oskuste olulisusele skaalal 1-7

Allikas: Autori koostatud lisa 9 andmete alusel

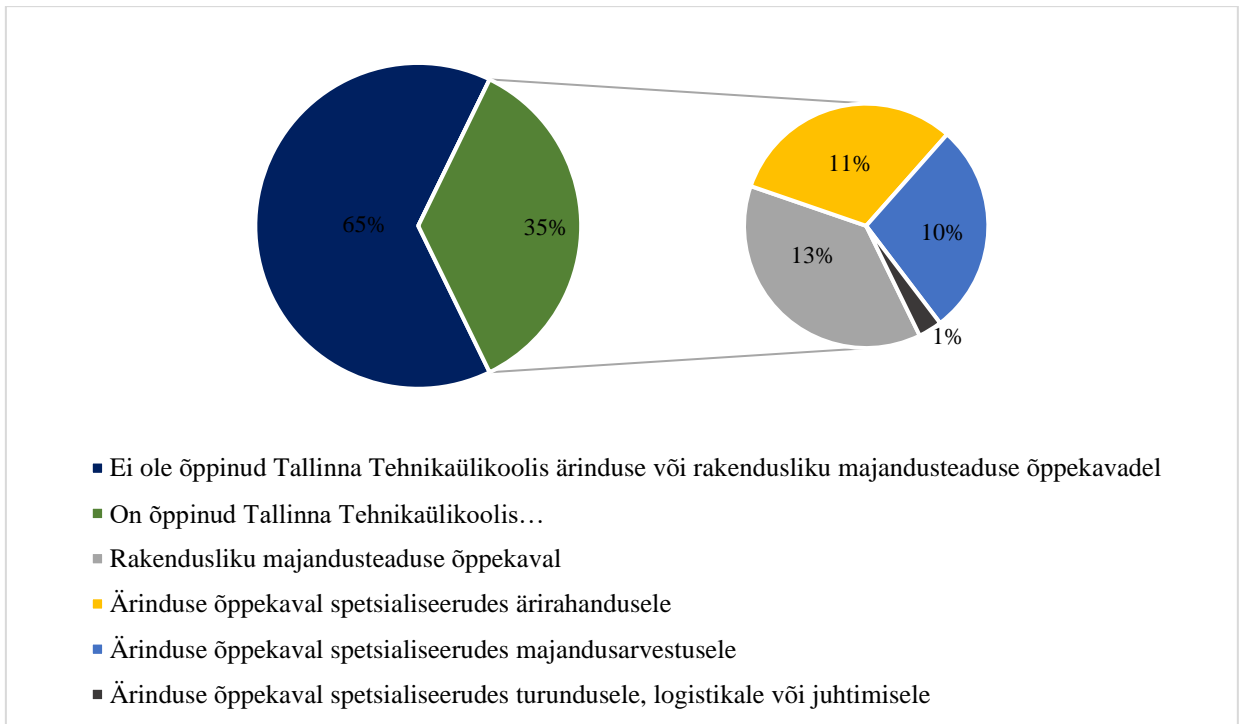
Kõige olulisemalt hinnati analüütilise mõtlemise oskust, kus 100% (90) vastajatest pidasid seda vähemalt mingil määral oluliseks. Kuna analüütiline mõtlemine on suhteliselt lai ja mitmekülgne oskus, mida saab rakendada auditi erinevates etappides, siis on mõistetav, et seda on hinnatud kõrgelt. Samuti hinnati kõrgelt ka üldist arvutioskust, andmeanalüüsi oskust, *MS Office* kasutamist ning informatsiooni struktureerimise ja organiseerimise oskust. Nende oskuste puhul üle 90% vastanutest hindasid neid kas pooleldi või täiesti oluliseks. Madalamad hinnangud on saanud majandusmatemaatika, mille keskmine hinnang oli 4,6 (vt lisa 10), ning raamatupidamis- ja *ERP*-tarkvarade kasutamine. Viimaseid teadmisi ja kasutamise oskust hinnati sarnaselt, kus teadmiste keskmiseks hinnanguks oli 4,6 (vt lisa 5) ja kasutamisel 4,5. Järgnev küsimuse eesmärk oli selgitada, millised käsitletud oskustest olid audiitorite jaoks kõige tähtsamad (vt joonis 10).

Joonis 10. Vastajate arvates kõige tähtsamad tehnilised oskused
Allikas: Autori koostatud lisa 6 andmete alusel

Joonis 10 kinnitab eelneva joonise tulemusi, kuna üle kolmandiku vastajatest (31, 34%) on analüütilist mõtlemist pidanud kõige tähtsamaks oskuseks. Sellele järgneb andmeanalüüsi (14, 16%) ning informatsiooni struktureerimise ja organiseerimise oskus (10, 11%). Mitmed vastajad on pidanud projektijuhtimist (9; 10%) ja riskianalüüsi (7, 8%) olulisteks oskusteks, kuid tehniliste oskuste hinnangute keskmiste seas on nad pigem madalamal. Autor eeldab, et vastajad, kes hindasid joonisel näidatud oskuseid väga oluliseks 13. küsimuse raames, valisid ka need kõige tähtsama oskusena selle küsimuse puhul.

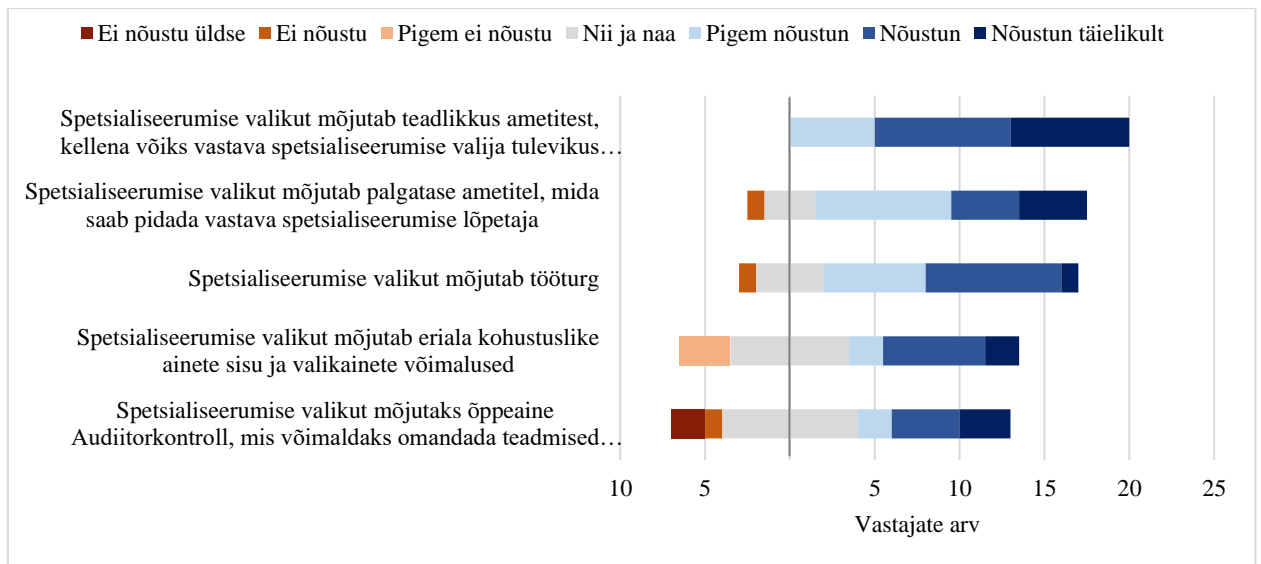
Kuna audiitorfirmad on ühed suuremad tööandjad Tallinna Tehnikaülikooli lõpetanutele, siis sooviti teada, kui palju TalTechi majandusteaduskonna taustaga audiitoreid audiitorettevõtetes töötab. Selleks küsiti vastajatelt, kas nad on õppinud Tallinna Tehnikaülikooli rakendusliku majandusteaduse või äranduse õppekaval. Joonis 11 illustreerib selle küsimuse tulemusi. Samal joonisel on näidatud ka 17. küsimuse vastused, mille raames uuriti äranduse õppekaval õppinud audiitorite spetsialiseerumiste valikut.

Joonis 11. Tallinna Tehnikaülikoolis õppinud inimeste jagunemine erialade järgi
Allikas: Autori koostatud lisa 11 andmete alusel

Selgus, et 35% (32) vastanutest on õpingud läbinud eelnevalt mainitud õppekavadel. Kõigist vastajatest on 13% (12) õppinud rakendusliku majandusteaduse õppekaval, 11% (10) on ärenduse õppekaval spetsialiseerunud ärrahandusele ja 10% (9) on spetsialiseerunud majandusarvestusele. Nendelt vastajatelt küsiti ka, et kas nendes õppekavades oleks vajalik audiitorikontrolli käsitlev õppeaine. 81% (26) vastasid, et audiitorkontrolli aine oleks vajalik bakalaureuseõppes ja 19% (6) arvasid, et see ei oleks vajalik (vt lisa 11).

Eelmisele küsimusele tuginedes sooviti ärenduse õppekava lõpetanud vastajate seas ka uurida, millised on nende suundumused spetsialiseerumise valikul ning kas audiitorkontrolli õppeaine mõjutaks nende spetsialiseerumise valikut. Järgneval joonisel 12 on illustreeritud ärenduse taustaga vastajate hinnangud autori poolt esitatud väidetele.

Joonis 12. Tallinna Tehnikaülikooli ärianduse õppekaval õppinud vastajate hinnangud autori poolt esitatud väidetele

Allikas: Autori koostatud lisa 12 alusel

Vastajad nõustusid kõige rohkem väidetega, et spetsialiseerumise valikut mõjutab teadlikkus ametitest. Selle väite keskmine hinnang oli 6,1 punkti 7-punkti skaalal (vt lisa 13) ning see oli ainuke väide, millega kõik vastajad nõustusid mingil määral, mistõttu varieerusid selle väite puhul vastused ka kõige vähem. Samuti nõustusi suurelt sellega, et valikut mõjutab ja tööturg ning palgatase. Vastajate arvates ei mõjutaks audiitorkontrolli aine olemasolu nende spetsialiseerumist, mistõttu oli selle väite keskmine hinnang 3,6-punkti. Spetsialiseerumist mõjutavad rohkem asjaolud, mis esinevad peale õppekava lõpetamist, kuna joonisel esitatud esimese kolme väite keskmine hinnang on kõrgem kahe viimase väite hinnangust.

Uurimaks seoseid audiitorite tausta ja hinnangute vahel, kasutati korrelatsiooni. Tausta ja hinnangute korrelatsiooninäitajaid on võimalik näha lisades 14-16. Kuna audiitorite tausta vastused on esitatud sõnaliselt, siis on lisa 17 näidatud vastused kodeerinud kujul. Seoste leidmisel kasutati *Pearson*'i korrelatsioonikordajat (r), kordajate statistilise olulisuse leidmiseks kasutas autor eelmainitud kordaja kriitiliste väärtuste tabelit ning seoste tõlgendamise vahemikud on esitanud allpool:

- $r \leq 0,3$ – nõrk seos;
- $0,3 < r \leq 0,7$ – keskmise tugevusega seos;
- $0,7 < r \leq 1,0$ – tugev seos.

Üldiselt ei esinenud audiitori tausta ja tema hinnangute vahel ühtegi tugevat seost (vt lisa 14-16). Sotsiaalsete oskuste ja võimete ja tausta vahel esinesid ainult üksikud keskmise tugevusega seosed. Tehniliste oskuste hulgas leidis rohkem keskmise tugevusega seoseid. Kõige rohkem keskmise tugevusega seoseid esines audiitorile vajaminevate teadmiste hinnangute puhul, kus kõige tugevamad seosed olid just töötajate arvuga ettevõttes. Järgnevalt kirjeldatakse mõningad keskmise tugevusega seoseid.

Kõige suurem seos tausta ja hinnangute vahel esines tööstaaži ja RTJ tundmise seas, kus korrelatsioonikordaja oli 0,58 ($p < 0,001$), mis näitab keskmise tugevusega seost. Antud positiivne seos näitab, et mida kõrgem on vastaja tööstaaž finantsauditis, seda suurema tähtsusega on ta hinnanud RTJ teadmiste vajalikkust. Kutsetunnistusega audiitorid on hinnanud maksualaseid teadmisi kõrgemalt ($r = 0,48$, $p < 0,001$), kui kutsetunnistusega audiitorid. Samuti on keskmise tugevusega seosed siseriikliku maksunduse teadmiste ning kutsetunnistuse olemasolu ja töötajate arvu vahel. Nimelt, mida rohkem on ettevõttes töötajaid, seda madalamalt on hinnatud siseriikliku maksunduse teadmiste vajadust, mida kirjeldab negatiivne kordaja $r = -0,52$ ($p < 0,001$). Autor eeldab, et selle seose põhjuseks on *Big 4* ettevõtted, kuna nendes ettevõtetes on olemas ka eraldi maksuosakond, mistõttu audiitorid saavad oma muredega vajadusel sinna pöörduda. Üksikaudiitorid peavad maksuküsimused ise lahendama või küsima spetsialisti abi.

Sama põhjendus kehtib ka äriseadustiku tundmise ja töötajate arvu vahel ($r = -0,52$, $p < 0,001$). Kuna nendes ettevõtetes on tihtipeale olemas ettevõttesisene jurist, siis ei pea audiitorid hakkama ise seaduseid läbi töötama. Äriseadustiku tundmisel on aga keskmise tugevusega positiivsed seosed nii vanuse ($r = 0,49$, $p < 0,001$) ja tööstaažiga ($r = 0,46$, $p < 0,001$), seega vanuse ja tööstaaži kasvuga tõuseb audiitorite hinnang äriseadustiku olulisuse kohta.

Vastajatele anti võimalus ka kommenteerida küsimustikku ning anda tagasisidet. Tagasisidest (vt lisa 18) tuli peamiselt välja asjaolu, et audiitoreid koolitatakse peamiselt välja ametikohale asumisel, mistõttu kõiki käsitletud teadmisi ja oskusi ei peagi koolis õppima ja nende olemasolu ei ole alustavale audiitorile vajalik. Autor on selle väitega nõus, et alustaval audiitoril ei peagi olema käsitletud teadmised ja oskused juba olemas. Kuna need oskused on auditi läbiviimisel mingis ulatuses vajalikud, siis autor leiab, et kui neid teadmisi ja oskuseid oleks juba koolis võimalik õppida, siis oleks alustaval audiitoril uusi valdkonnaspetsiifilisi teadmisi kergem omandada. Samuti on mõistetav, et tagasiside põhjuseks võis olla autori sõnastus küsimustiku loomisel.

Teisalt toodi välja, et küsimuste 10, 12 ja 14 puhul oli raske valida ühte spetsiifilist valikut, kuna audiitori töö on mitmekülgne ja paljud teadmised ja oskused on tähtsad. Viimaseks mainiti, et osade teadmiste hinnangud sõltuvad sellest, milline on kliendiportfell ja seega on neile keeruline vastata. Peamise näitena toodi välja *IFRS* teadmiste vajalikkus, kui audiitoril ei ole *IFRS*-i järgivad kliente, siis tema hinnang ongi madal. Kliendiportfelli ja *IFRS* teadmiste vahelist seost on uuritud ning selgus, et nende vahel on peaaegu olematu seos ($r=-0,01$, vt lisa 14).

2.5. Teadmiste ja oskuste omandamise võimalused Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna bakalaureuseõppes

Autor uuris 2.3 alapeatükis kirjeldatud erialade õppeainete sisu (vt lisa 19) ning koostas selle põhjal analüüsi (Pärn 2021). Antud analüüsi mahu tõttu on see esitatud *Google Sheets* keskkonnas arvutustabelitena, kus esimesel lehel on esile toodud, millises ulatuses katavad õppekavad käsitletud teadmisi ja oskuseid (leht „Teadmiste ja oskuste omandamise võimalused“). Järgnevatel lehtedel on välja toodud õppeaine kood, nimetus ja peamised õpiväljundid, mida on kirjeldatud ÕIS2-s kättesaadavas ainekaardis. Samuti on analüüsitud teadmiste valdkondi ja oskuseid, mida õppeainete õpiväljundid otseselt ei pakkunud.

Analüüsi tulemusena selgus, et eelmainitud õppekavade ained käsitlevad suures osas audiitorile vajalikke teadmisi ja oskusi nii ärianduse õppekaval majandusarvestuse ja ärianduse spetsialiseerumisel kui ka rakendusliku majandusteaduse erialal. Autor on õppeainete analüüsi tabelites iga õppeaine taha märkinud käsitletud teadmised ja oskused, mida on tema arvates võimalik õppida või arendada vastava õppeaine läbimisel. Arvestades, et osad teadmised ja oskused on valitud just erialade õppeainete järgi (näiteks mikro- ja makroökonomika, juhtimisarvestus, statistika, projektijuhtimine, majandusmatemaatika, ärianalüütika), siis on loogiline, et nende õppeainete sisu vastab seotud teadmistele ja oskustele. Teiste teadmiste ja oskuste omandamist oli võimalik välja lugeda juba õppeainete sisust.

Paljud käsitletud teadmised ja oskused olid kajastatud õppeainete sisus kas õpiväljundite või õppeaine sisu lühikirjelduse all. Samuti esines teadmisi ja oskuseid, mida otseselt analüüsitava õppeaine ei käsitle täielikus ulatuses, kuid mida on võimalik osaliselt arendada õppeaine õpiväljundite osade kaudu. Sellised teadmised ja oskused on tähistatud tabelites tärniga. Neid oskuseid saab kaudselt arendada õppeaine teiste õpiväljunditega kooskõlas, või on need

teadmised ja oskused hoopis pikendused mingist sarnasest õpiväljundist. Autor on oma analüüsis lehel „Osaliselt kaetud teadmiste ja oskuste näited“ mõningad sellised situatsioonid lahti kirjutanud.

Keerulisem oli analüüsida just sotsiaalsete oskuste ja võimete omandamist õppeainete õpiväljundites. Kuigi audiitorid on pööranud just suuremat tähelepanu just nendele oskustele ja võimetele, siis uuritud õppekavade kvantitatiivse olemuse tõttu ei ole eriti õppeaineid, mis käsitleksid sotsiaalseid oskused rohkem süvitsi. Sotsiaalseid võimeid on veel keerulisem hinnata, kuna võimet ei saa otseselt õpetada, kuid on võimalik õpetada tehnikaid, mis võimeid arendavad. Neid võimeid saavad üliõpilased mingis ulatuses omandada õpingute käigus (näiteks aja planeerimine, stressitaluvus, kuulamisoskus), kuna nende võimete arendamine toimubki läbi aktiivse õppimise aspektide: kodutööde planeerimine, õpingute ja vaba aja tasakaalu leidmine, tähtaegadest kinni pidamine, loengutes osalemine ja rühmatöodes osalemine.

Küsitluses on käsitletud teadmisi, oskuseid ja võimeid, mis olid audiitorite arvates olulised, kuid mida ei ole otseselt võimalik omandada mingi kindla õppeainega. Need on esitatud lehel „Õppeainetega katmata oskused“ koos autori arvamusega, miks neid ei ole võimalik bakalaureuseõppe kohustuslikes- ja valikainetes omandada ning millised on alternatiivid nende teadmiste omandamiseks ja oskuste arendamiseks. Peamiselt oli tegemist teadmiste valdkondadega, mida bakalaureuseõppes ei õpetata (kuid õpetatakse magistriõppes) ning oskuste ja võimete, mida õppur omandab aktiivse õppimise käigus.

2.6. Järeldused, ettepanekud ja edasiarendus

Uuringu eesmärk oli välja selgitada, millised on audiitori jaoks vajalikud teadmised ja oskused audiitorite hinnangul ning millised võimalused on Tallinna Tehnikaülikooli majandus-teaduskonna bakalaureuseõppes nende omandamiseks. Uuringu tulemusena selgus, et kõik autori poolt esitatud teadmised ja oskused on alustava audiitori jaoks kasulikud. Kõrgelt hinnati erialaseid teadmiseid, sotsiaalseid oskuseid ja võimeid ning tehnilisi oskuseid.

Vajalike erialaste teadmiste seas hindasid audiitorid kõrgelt finantsarvestuse, finantsauditi, majandusaasta aruande koostamise, Raamatupidamise Toimkonna juhendite ja finantsanalüüsiga seotud teadmisi. Vähem oluliseks, kuid siiski kasulikuks, peeti teadmisi statistikast,

rahvusvahelisest maksundusest, mikro- ja makroökonomikast, siseauditist ja raamatupidamise ja ERP-tarkvaradest. Sotsiaalsete oskuste ja võimete seas said kõrged hinnangud eetilise käitumine, aja planeerimise ja probleemide lahendamise oskus, stressitaluvus, suhtlemisoskus jm. Tehniliste oskuste puhul olid tähtsad analüütilised ja arvutialased oskused.

Sotsiaalsed oskused tervikuna on audiitorite jaoks päris olulised, mida kinnitab ka Succi ja Canovi (2019) uuring, kus nad tõid välja, et viimaste aastate jooksul on pandud rohkem rõhku sotsiaalsete oskuste tähtsusele. Tehnilised oskused, nagu analüütiline mõtlemine, üldine arvutioskus, andmeanalüüs, MS Office programmide kasutamine ja informatsiooni struktureerimine ja organiseerimine olid vastajate arvates väärtuslikud oskused, mida alustaval audiitoril võiks vaja minna. Tehniliste oskuste tähtsust on kinnitatud Chiang *et al.* (2020) ja Applebaum *et al.* (2021) uuringud. Vastajate hinnangud analüütiliste-, suhtlus- ja meeskonnatöö oskuste olulisuse suhtes kattusid Helliari *et al.* (2009) uuringu tulemustega. Samuti seales uuringus tõid vastajad välja, et kuigi neid teadmisi ja oskuseid saab omandada ülikoolis, tuleb suur osa neist omandada ka töö käigus – mis kattub küsitluse tagasisidega.

Ärinduse õppekava majandusarvestuse ja äriarvestuse spetsialiseerumise ning rakendusliku majandusteaduse õppekavade kaudu on üliõpilastel võimalik omandada suures osas audiitorile vajaminevaid teadmisi ja oskuseid. Nagu Chu *et al.* (2021) uuringust selgus, annab kvantitatiivse ja analüütilise iseloomuga ning finantsarvestusega seotud haridus audiitorile oskused ja pädevused, mis on neile asjakohasemad. Õppeainete erinevate õpiväljundite ja valikainete rohkuse tõttu on õppuril suur valikuvõimalus erinevate teadmiste ja oskuste omandamisel. Samuti mõningaid oskuseid on võimalik arendada passiivselt õppetöö käigus.

Uuringu tulemuste alusel pakub autor välja, et Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna bakalaureuseõppekavadel, täpsemalt rakendusliku majandusteaduse ja ärinduse õppekavades, võiks olla võimalik omandada teadmised audiitorkontrollist läbi vastava õppeaine. Ettepaneku aluseks on kõrge hinnang finantsauditi teadmistele auditi läbiviimisel ja eelmainitud õppekavade läbinud audiitorite hinnang selle vajadusele. Kuna paljud üliõpilased lähevad praktikale või tööle audiitorettevõttesse, siis auditi teadmiste omandamine koolis võimaldab neil olla kandideerimisel konkurentsivõimelisem ning lihtsustada nende töö algust audiitorina.

Käesoleva uuringu edasiarendus hõlmaks endas põhjalikumalt kvalitatiivset uuringut intervjuude näol, tuvastamaks, kuidas audiitorid saavad aru käsitletud teadmiste ja oskuste sisust ja

väljunditest. Edasised uuringud võiksid rohkem süveneda teadmiste ja oskuste tõlgendusse ja selgitusse, et täpsustada audiitorite arusaama hinnangute andmisel. Üheselt mõistetav tõlgendus mingist teadmise valdkonnast või oskusest lubab täiustada hinnangutest tulenevaid uuringu tulemusi. Teisalt võiks õppeainete analüüsil konsulteerida õppeaineid läbiviivate õppejõududega. Selle kaudu saaks uurida põhjalikumalt, kas õppeaine õpiväljundid katavad teadmiste või oskuste valdkonna. Õppejõud tunnevad oma õppeaineid kõige rohkem ning kooskõlas teadmiste ja oskuste selgema arusaamaga, on võimalik paremini ja täpsemalt hinnata õppeainete sobivust teadmiste ja oskuste omandamiseks.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada, millised on audiitorile vajalikud teadmised ja oskused ning milliseid võimalusi pakub Tallinna Tehnikaülikooli bakalaureuseõpe nende teadmiste ja oskuste omandamiseks. Eesmärgi saavutamiseks küsitleti Eesti audiitorettevõtete töötajaid ning teostati Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna ärenduse ja rakendusliku majandusteaduse bakalaureuseõppekavade analüüsi.

Küsimustiku koostamiseks tutvuti varasemate uuringute ning ärenduse ja rakendusliku majandusteaduse õppekavaga. Selle alusel moodustati kogum teadmistest ja oskustest, mille vajaduse kohta omandati audiitorite hinnangud. Hinnagute alusel teostati analüüs, uurimaks, millised on audiitorile vajalikud ja alustavale audiitorile kasulikud teadmised ning oskused. Õppekavade analüüsi raames tutvus autor eelmainitud õppekavades õpetavate ainetega ning nende õpiväljunditega.

Uuringu tulemusest selgus, et audiitorite jaoks on vajalikud just nende tööga seotud valdkonnapõhised teadmised, nagu:

- finantsarvestuse tundmine;
- teadmised majandusaasta aruande koostamisest;
- Raamatupidamise Toimkonna juhendite tundmine;
- finantsauditi tundmine;
- finantsanalüüsi tundmine.

Väga tähtsad olid audiitorite jaoks ka sotsiaalsed oskused ja võimed. Oskuste ja võimete seast peeti väga oluliseks:

- aja planeerimise oskust;
- probleemide lahendamise oskust;
- suhtlemisoskust;
- eetilist käitumist;
- stressitaluvust.

Kõrgelt hinnatud tehnilised oskused olid:

- analüütiline mõtlemine;
- üldine arvutioskus;
- andmeanalüüs;
- *MS Office* programmide kasutamine;
- äriprotsesside kirjeldamine ja analüüsimine.

Uuringu tulemused kattusid suures osas varasemalt käsitletud uuringutega. Varasemad uuringud täheldasid, et audiitoritele on olulised just analüütilised ning arvupõhised teadmised ja oskused. Samuti leiti, et just viimaste aastate jooksul on audiitorite suureks osaks ka igapäevane suhtlus kliendi ja meeskonnaga, mistõttu on sotsiaalseid oskuseid tähtsaks peetud.

Autor ei leidnud tugevaid seoseid audiitorite tausta ja nende teadmiste ja oskuste hinnangute vahel. Kohati leidis keskmise tugevusega seoseid ning mitmed seostest olid kas nõrgad või olematud. Tugevamad seosed esinesid tööstaaži ja Raamatupidamise Toimkonna juhendite tundmise vahel, kus pikema tööstaažiga vastajad hindasid viimast olulisemaks. Kõige rohkem mõjutas audiitorite taust nende hinnanguid valdkonnapõhiste teadmiste osas, kus esines kõige rohkem keskmise tugevusega seoseid. Tugevamad seosed oli just töötajate arvu ja äriseadustiku ning maksunduse tundmise vahel. Mida rohkem on ettevõttes töötajaid, seda vähem peeti tähtsaks äriseadustiku ja siseriikliku maksunduse tundmist. Kõige vähem mõjutas taust audiitorite hinnangut sotsiaalsete oskuste puhul, kuna sotsiaalseid oskuseid peeti üldiselt oluliseks.

Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna ärimise õppekava majandusarvestuse ja äriarvestuse spetsialiseerumine ja rakendusliku majandusteaduse õppekava katavad suures osas audiitorile vajalikud teadmised ning oskused, mistõttu on eelmainitud erialad sobivad alustava audiitori jaoks. Ärimise õppekava valikainete külluse tõttu on üliõpilasel rohkem variante omandamiseks käsitletud teadmisi ja oskuseid, kui rakendusliku majandusteaduse õppekava puhul. Hetkeseisuga on nende õppekavade bakalaureuseõppes puudu finantsauditit käsitlev õppeaine. See õppeaine võiks nendes õppekavades olla, kuna teadmised auditist on alustavale audiitorile väga olulised ning lubaksid tal uue ametiga kergemini kohaneda.

Autori arvates saaksid bakalaureusetööst kasu õpilased ja üliõpilased, kes ei ole audiitori kutsealaga kursis ning sooviksid sellest rohkem teada. Antud töö abil saaks eelmainitud sihtgrupp ülevaate audiitorile vajaminevatest teadmistest ja oskustest ning selle abil teha haridusalased valikud. Samuti saaks uuringu tulemusi kasutada personalispetsialistid, kes tegelevad praktikantide ja uute audiitorite värbamisega. Tulemuste abil oleks värbajatel võimalik kohandada või täiustada oma töökuulutusi ning kandideerimisprotsessi. Uuring saaks olla ka kasulik Tallinna Tehnikaülikoolile, kuna bakalaureusetöö tulemuste alusel on võimalik käsitletud õppekavasid täiendada. Samuti on uuring hõlmanud äranduse õppekava spetsialiseerumise valikute uurimist. Teades, millised olid äranduse õppekava lõpetanud vastajate vaated spetsialiseerumist mõjutavate tegurite suhtes, on võimalik paremini mõista praeguste tudengite väljavaateid peerialade valikul.

SUMMARY

POSSIBILITIES TO OBTAIN KNOWLEDGE AND SKILLS NEEDED BY AUDITOR BY COMPLETING TALTECH BACHELOR DEGREE

Janar Pärn

The financial audit (hereinafter: audit) profession has existed in Estonia for over 30 years and as of the date of this thesis, there are over 120 audit firms in Estonia. Since the auditor's occupation is methodological and analytical, auditors need to have a broad financial knowledge and strong technical skills. Additionally, since audit is a service, auditors also need to have well-developed social skills. Many of TalTech School of Business and Governance students have completed their internship, or have started work after graduating, in audit firms (mainly EY, PwC, KPMG or Deloitte). The big audit firms regularly recruit students as additional workforce. As such, the knowledge and skills of these students seem to be sufficient for the audit profession.

In authors opinion, there is currently no overview of the knowledge and skills required from a financial auditor in the Estonian context. The aim of this bachelor's thesis is to find out what knowledge and skills are important for auditors and useful for a person starting in audit, and what opportunities do the bachelor studies in Tallinn University of Technology offer to acquire these knowledge and skills. Research questions are as follows:

- 1) What are the essential knowledge and skills that the auditor would need and which would be useful to a starting auditor?
- 2) If and how does the background of the staff of audit firms affect their assessment of the required knowledge and skills?
- 3) What opportunities does the TalTech School of Business and Governance offer for acquiring these knowledge and skills at the bachelor's level?

Earlier research has noted that from the knowledge standpoint, university education related to accounting or auditing enables the auditors to perform more efficiently in their duties. Social

skills are important for auditors, since they need to communicate effectively with the client and with each other in audit team. Regarding technical skills, data analysis, data visualization and analytical skills have been regarded quite important. As technology is used more and more in audit process, auditors need to have an in-depth understanding of the audit tools and the underlying technology.

In order to determine the knowledge and skills required for an auditor, the author used quantitative research method in form of a survey. The latter was used to receive assessment on various knowledge topics and skill types from auditors working in Estonian audit firms. The qualitative research method was used to analyze the Business and Applied Economics curriculums in TalTech School of Business and Governance bachelor's studies. Regarding the Business curriculum, author only covered the Accounting and Business Finance majors.

The results of the survey are alike with the previous studies, since auditors perceived all of the knowledge and skills, which were covered by the study, as important. Auditors value areas of knowledge related to audit, such as: understanding of financial audit, accounting, annual report and financial reporting standards. Social skills and abilities such as, ethical conduct, time management skills, problem solving skills, stress management and communication skills were rated quite high. From the technical skills, analytical thinking, computer skills, data analysis and proficiency using *MS Office* were valued the most among auditors. There were no strong links between the auditor's background and their assessment of knowledge and skills. Moderate correlations were found mainly in the knowledge assessment area, where the auditor's background influenced their ratings the most.

The analysis of Business and Applied Economics curriculum of TalTech School of Business and Governance showed that the currently taught courses mostly provide the aforementioned knowledge and skills necessary for the auditor - either directly or indirectly. Some of the social and technical skills can be acquired through active participation in general studies. Albeit the curriculums provide most of the useful knowledge and skills, the curriculum is missing a course which would teach about financial audit. As this knowledge topic was highly rated and perceived necessary by the curriculum alumni, the author recommends that financial audit should be covered under a separate subject.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Accountancy Europe: About Us*. Accountancy Europe. Kättesaadav: <https://www.accountancyeurope.eu/about-us/>, 25. oktoober 2021
- Appelbaum, D., Showalter, D. S., Sun, T., Vasarhelyi, M. A. (2021) *A Framework for Auditor Data Literacy: A Normative Position*. *Accounting Horizons*, 35 (2), 5-25.
- Audiitortevuse seadus, RT I, 13.05.2021, 2.
- Auditing Origin and Evolution – History of Auditing*. (2019). Team RCV Academy. Kättesaadav: <https://www.rcvacademy.com/auditing-origin-evolution/>, 18. oktoober 2021
- Chiang, C. C., Agnew, K. S., Korol, K. (2020). *Knowledge and skills essential for auditors in the age of big data – the early evidence from a survey*. *International Journal of Organizational Innovation*, 13 (4), 110-129.
- Chu, J., Florou, A., Pope, P. F. (2021). *Auditor University Education: Does it Matter?* *European Accounting Review*, 1-32.
- Coetzee, P., du Plessis, A. (2021) *Face-to-face soft skills for entry-level internal auditors: A practice perspective*. *Industry and Higher Education*, 35 (2), 125-136.
- Collings, S. (2011). *Interpretation and Application of International Standards on Auditing*. Lääne-Sussex, Ühendkuningriigid: John Wiley & Sons Ltd.
- Crawford L., Helliard, C. V., Monk, E. A. (2011). *Generic Skills in Audit Education*. *Accounting education: an international journal*, 20 (2) , 115-131.
- Eksam*. Audiitortevuse Järelevalve nõukogu. Kättesaadav: <https://ajn.ee/tekst/eksam>, 21. oktoober 2021
- Ettevõtete finantsaruannete auditeerimine*. Euroopa Komisjon. Kättesaadav: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/company-reporting-and-auditing/auditing-companies-financial-statements_et, 22. oktoober 2021
- FEE becomes Accountancy Europe*. (2016). Deloitte. Kättesaadav: <https://www.iasplus.com/en/news/2016/12/fee-new-name>, 25. oktoober 2021
- Gilbert, A., Tozer, W. C., Westoby M. (2017). *Teamwork, Soft Skills, and Research Training*. *Scientific Life: Trends in Ecology & Evolution*, 32 (2), 81-84.

- Ham, C., Hann, R. N., Rabier, M. J., Wang, W. (2020). *Auditor Skill Demands and Audit Quality: Evidence from Job Postings*. SSRN.
- Handbook of the International Code of Ethics for Professional Accountants*. (2021) New York: International Federation of Accountants
- Hayes, A., (2021) *International Federation of Accountants (IFAC)*. Kättesaadav: <https://www.investopedia.com/terms/i/international-federation-of-accountants.asp>, 23. oktoober 2021
- Helliär, C. V., Monk, E. A., Stevenson, L. A. (2009). *The development of Trainee Auditors' Skills in Tertiary Education*. *International Journal of Auditing*, 13 (3), 185-202.
- IES 8, Professional Competence for Engagement Partners Responsible for Audits of Financial Statements (Revised)*. (2014). New York: International Federation of Accountants.
- International Standards for the Professional Practice of Internal Auditing (Standards)*. (2016) Lake Mary, Florida: The Institute of Internal Auditors
- Järelevalve*. Audiitortevuse Järelevalve Nõukogu. Kättesaadav: <https://ajn.ee/tekst>, 25. oktoober 2021
- Kann, L., Kipper, U. (2010) *Esimese audiitortevuse seaduse ja Audiitorkogu tekkelugu*. Kättesaadav: <https://www.raamatupidaja.ee/uudised/2010/02/19/esimese-auditortevuse-seaduse-ja-auditorkogu-tekkelugu>, 21. oktoober 2021
- Kann, L., Root, A. (2010) *Audiitortevuse sünnilugu*. Kättesaadav: <https://www.raamatupidaja.ee/uudised/2010/02/19/audiitortevuse-sunnilugu>, 20. oktoober 2021
- Kann, L., Vapper, T. (2010) *Eesti audiitortevus on astumas järgmisesse aastakümnesse*. Kättesaadav: <https://www.raamatupidaja.ee/uudised/2010/02/19/eesti-auditortevus-on-astumas-jargmisesse-aastakumnesse>, 21. oktoober 2021
- Karjäär audiitorina*. Audiitorkogu. Kättesaadav: <https://www.auditorkogu.ee/est/karjaar-audiitorina-1>, 02. oktoober 2021
- Lee, T. H., Azham, M. A. (2008). *The evolution of auditing: An analysis of the historical development*. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 4 (12), 1-8
- Liberto D., (2020) *Auditor*. Kättesaadav: <https://www.investopedia.com/terms/a/auditor.asp>, 15. oktoober 2021
- Liberto D., (2021) *Auditability*. Kättesaadav: <https://www.investopedia.com/terms/a/auditability.asp>, 20. oktoober 2021
- Majandusanaliüsi ja rahanduse instituut*. Tallinna Tehnikaülikool. Kättesaadav: <https://taltech.ee/majandusanaluusi-ja-rahanduse-instituut/oppekavad>, 03. november 2021

- Majandusteaduskond*. Tallinna Tehnikaülikool. Kättesaadav: <https://taltech.ee/majandus>, 03. november 2021
- McKnight, C. A., Wright, W. F. (2011). *Characteristics of Relatively High-Performance Auditors*. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 30 (1), 191-206.
- Missioon ja tegevus*. Audiitorkogu. Kättesaadav: <https://www.auditorkogu.ee/est/missioon-ja-tegevus>, 25. oktoober 2021
- Palmer, K. N., Ziegenfuss D. E., Pinsker R. E. (2004). *International knowledge, skills and abilities of auditors/accountants: Evidence for recent competency studies*. *Managerial Auditing Journal*, 19 (7), 889-896.
- Pop, A., Boța-Avram, C., Boța-Avram, F. (2008). *The Relationship Between Internal and External Audit*. *Annaleas Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 1 (10), 189-197.
- Pärn, J. (2021). *TAAB02/21 ja TABB02/22 õppekavade analüüs*. Kättesaadav: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1-iLpeoPC9Ft3ZDY3V47WCjjxun9UrH6EH5161Q8QM6c/edit?usp=sharing>, 29. november 2021
- Raamatupidamise seadus, RT I, 13.05.2021, 4.
- Rakenduslik majandusteadus*. Tallinna Tehnikaülikool. Kättesaadav: <https://taltech.ee/majandusteadus>, 03. november 2021
- Saxunova, D. (2017). *Accountant and auditor and their skills and competences in contemporary environment*. *Social & Economic Review*, 15 (2), 43-52
- Siriwardane, H. P., Kin Hoi Hu, B., Low, K. Y. (2014). *Skills, Knowledge, and Attitudes Important for Present-Day Auditors*. *International Journal of Auditing*, 18 (3), 193-205.
- Smith, G. (2005). *Communication skills are critical for internal auditors*. *Managerial Auditing Journal*. 20 (5), 513-519.
- Succi, C., Canovi, M. (2019). *Soft skills to enhance graduate employability: comparing students and employer's perceptions*. *Studies in Higher Education*, 45 (9), 1834-1847.
- Teaduskonna tutvustus*. Tallinna Tehnikaülikool. Kättesaadav: <https://taltech.ee/majandus/ulevaade>, 03. november 2021
- Thabet, I. (2016) *Auditor skills, traits and knowledge evidence from Tunisia*. *International Journal of Accounting and Economics Studies*. 5 (1), 7-15.
- Trubitsõna, A. (2019). *Siseaudiitorile vajalikud oskused ja teadmised ning nende omandamise võimalused Eesti kõrgkoolides*. (Magistritöö) TalTechi majandusteaduskond, Tallinn.
- Tuovila, A., (2020) *Audit*. Kättesaadav: <https://www.investopedia.com/terms/a/audit.asp>, 15. oktoober 2021

- Tutvustus.* Tallinna Tehnikaülikool. Kättesaadav: <https://taltech.ee/arikorralduse-instituut/tutvustus>, 03. november 2021
- Uyar, A., Gungormus, A. H. (2011). *Professional Knowledge and Skills Required for Accounting Majors Who Intend to Become Auditors: Perceptions of External Auditors.* International Journal of Economics and Business Research, 2 (3), 33-49.
- Õppeprogrammid.* Tallinna Tehnikaülikool. Kättesaadav: <https://taltech.ee/arikorralduse-instituut/oppetoo>, 03. november 2021.
- Ärindus.* Tallinna Tehnikaülikool. Kättesaadav: <https://taltech.ee/arindus>, 03. november 2021.
- Ülevaade: Kes on audiitor ning mis on tema ülesanded.* (2009). Audiitorkogu. Kättesaadav: https://www.auditorkogu.ee/uploads/Abimaterjal_audiitori_ja_audiitori_kutsetegevuse_laiemale_avalikkusele_tutvustamiseks.pdf, 02. oktoober 2021
- Ülikooli lugu.* Tallinna Tehnikaülikool. Kättesaadav: <https://taltech.ee/ulikooli-lugu>, 03. november 2021

LISAD

Lisa 1. Autori koostatud küsimustik Eesti finantsaudiitoritele

Lugupeetud vastaja!

Minu nimi on Janar Pärn ning ma olen Tallinna Tehnikaülikooli äranduse õppekava tudeng. Oma lõputöö raames viin läbi küsitluse audiitorettevõtete seas uurimaks, millised on finantsauditis alustava töötaja jaoks vajalikud teadmised ja oskused finantsauditeid läbiviivate töötajate hinnangul. Saadud andmete abil valmib lõputöö teemal "Audiitorile vajalikud teadmised ja oskused ning nende omandamise võimalused Tallinna Tehnikaülikooli bakalaureuseõppe tasandil".

Lõputöö tegemiseks paluksin Teie abi ning olen väga tänulik, kui leiaksite aega vastata käesolevale küsimustikule. Küsitlus on enamjaolt valikvastustega ning vastamine võtab aega keskmiselt 7-10 minutit. Vastused jäävad anonüümseks ning neid kasutatakse üksnes tulemuste analüüsiks, kokkuvõtete tegemiseks ning järelduste esitamiseks.

Küsimuste tekkimise korral võite minuga ühendust võtta: janarparn@hotmail.com

Tänan Teid panuse eest ning head vastamist!

1. Teie vanus on:
 - Kuni 25 aastat
 - 26-35 aastat
 - 36-45 aastat
 - 46-55 aastat
 - 56 aastat ja vanem
2. Teie tööstaaž finantsauditis on:
 - Vähem kui aasta

- 1-2 aastat
3-5 aastat
6-9 aastat
10 aastat ja rohkem
3. Teie hetkel kõrgeim omandatud haridustase on:
Keskharidus
Kutsekeskharidus
Kõrghariduse I aste – rakenduskõrgharidus
Kõrghariduse I aste – bakalaureus
Kõrghariduse II aste – magister
Kõrghariduse III aste – doktor
4. Kas Teie hetkel kõrgeim omandatud haridustase on majandusalane?
Jah
Ei
5. Kas Te olete peale finantsauditi töötanud veel teises majandusarvestuse või rahandusega seotud valdkonnas?
Jah
Ei
6. Teie ettevõtte finantsauditi valdkonnas töötab (palun vastamisel arvestada ainult töötajaid kes osalevad finantsauditi läbiviimises, näiteks assistendid, konsultandid, projektijuhid, *managerid*, vandeaudiitorid jne):
1-5 inimest
6-10 inimest
11-35 inimest
36 inimest ja rohkem

7. Kas Te olete sooritanud vandeaudiitori kutseeksami?

Jah

Ei

Hetkel sooritamisel

8. Teie kliendiportfelli peamiste ettevõtete finantsaruandluse standard on:

Eesti finantsaruandluse standard (EFS)

Rahvusvaheline finantsaruandlusstandard (*IFRS*)

Nii EFS kui *IFRS*

Muu

9. Palun hinnake 7-palli skaalal järgnevate teadmiste tähtsust finantsauditi läbiviimisel (skaala jaguneb järgnevalt: 1 – ei ole üldse tähtis, 7 – on väga tähtis):

	1	2	3	4	5	6	7
Teadmised mikro- ja makroökonoomikast	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Finantsarvestuse tundmine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Juhtimisarvestuse tundmine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kuluarvestuse tundmine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teadmised finantsauditist	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teadmised siseauditist	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Raamatupidamise Toimkonna juhendite tundmine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rahvusvaheliste finantsaruandlusstandardite tundmine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teadmised siseriiklikust maksundusest	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teadmised rahvusvahelisest maksundusest	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teadmised finantsanalüüsist	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teadmised statistikast	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Äriseadustiku tundmine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teadmised majandusaasta aruande koostamisest	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Raamatupidamis- ja <i>ERP</i> tarkvarade tundmine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Lisa 1 järg

10. Eelnevalt mainitud audiitorile vajalike teadmiste seast, palun valige valdkond, mis Teie arvates on kõige tähtsam:

Teadmised mikro- ja makroökonomikast

Finantsarvestuse tundmine

Juhtimisarvestuse tundmine

Kuluarvestuse tundmine

Teadmised finantsauditist

Teadmised siseauditist

Raamatupidamise Toimkonna juhendite tundmine

Rahvusvaheliste finantsaruandlusstandardite tundmine

Teadmised siseriiklikust maksundusest

Teadmised rahvusvahelisest maksundusest

Teadmised finantsanalüüsist

Teadmised statistikast

Äriseadustiku tundmine

Teadmised majandusaasta aruande koostamisest

Raamatupidamis- ja *ERP* tarkvarade tundmine

11. Palun hinnake 7-palli skaalal järgnevate sotsiaalsete võimete ja oskuste tähtsust finantsauditi läbiviimisel (skaala jaguneb järgnevalt: 1 – ei ole üldse tähtis, 7 – on väga tähtis):

	1	2	3	4	5	6	7
Suhtlemisoskus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aja planeerimise oskus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Meeskonnatöö oskus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Eetiline käitumine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stressitaluvus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Läbirääkimisoskus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Konfliktide lahendamise oskus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kuulamisoskus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Suhete haldamise oskus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skeptitsism	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Lisa 1 järg

Kohanemisvõime	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Probleemide lahendamise oskus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kriitiline mõtlemine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Loomingulise mõtlemise oskus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Organisatoorsed oskused	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

12. Eelnevalt mainitud audiitorile vajalike teadmiste seast, palun valige valdkond, mis Teie arvates on kõige tähtsam:

- Suhtlemisoskus
- Aja planeerimise oskus
- Meeskonnatöö oskus
- Eetiline käitumine
- Stressitaluvus
- Läbirääkimisoskus
- Konfliktide lahendamise oskus
- Kuulamisoskus
- Suhete haldamise oskus
- Skeptitsism
- Kohanemisvõime
- Probleemide lahendamise oskus
- Kriitiline mõtlemine
- Loomingulise mõtlemise oskus
- Organisatoorsed oskused

13. Palun hinnake 7-palli skaalal järgnevate tehniliste oskuste tähtsust finantsauditi läbiviimisel (skaala jaguneb järgnevalt: 1 – ei ole üldse tähtis, 7 – on väga tähtis):

	1	2	3	4	5	6	7
Projektijuhtimine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
MS Office programmide kasutamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andmeanalüüs	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Informatsiooni struktureerimine ja organiseerimine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Uurimistegevus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Lisa 1 järg

Äriprotsesside kirjeldamine ja analüüsimine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Analüütiline mõtlemine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Raamatupidamisoskus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Raamatupidamis- ja <i>ERP</i> tarkvarade kasutamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Esitlusoskus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Majandusmatemaatika	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Üldine arvutioskus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Riskianalüüs	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aruande/raporti kirjutamise oskus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ärianalüütika ja andmekaeve meetodite rakendamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14. Eelnevalt mainitud audiitorile vajalike teadmiste seast, palun valige valdkond, mis Teie arvates on kõige tähtsam:

Projektijuhtimine

MS Office programmide kasutamine

Andmeanalüüs

Informatsiooni struktureerimine ja organiseerimine

Uurimistegevus

Äriprotsesside kirjeldamine ja analüüsimine

Analüütiline mõtlemine

Raamatupidamisoskus

Raamatupidamis- ja *ERP* tarkvarade kasutamine

Esitlusoskus

Majandusmatemaatika

Üldine arvutioskus

Riskianalüüs

Aruande/raporti kirjutamise oskus

Ärianalüütika ja andmekaeve meetodite rakendamine

Lisa 1 järg

15. Kas Te olete õppinud Tallinna Tehnikaülikoolis äranduse või rakendusliku majandusteaduse õppekaval?
Jah (järgmine küsimus 16)
Ei (järgmine küsimus 20)
16. Kas Teie arvates oleks õppeaine Audiitorkontroll Tallinna Tehnikaülikooli äranduse ja rakendusliku majandusteaduse õppekavades vajalik?
Jah
Ei
17. Te olete õppinud Tallinna Tehnikaülikoolis:
Äranduse õppekaval spetsialiseerudes majandusarvestusele (järgmine küsimus 18)
Äranduse õppekaval spetsialiseerudes ärirahandusele (järgmine küsimus 18)
Äranduse õppekaval spetsialiseerudes turundusele, logistikale või juhtimisele (järgmine küsimus 18)
Rakendusliku majandusteaduse õppekaval (järgmine küsimus 20)
18. Palun hinnake 7-palli skaalal, kuivõrd Te nõustute järgnevate väidetega (skaala jaguneb järgnevalt: 1 – ei nõustu üldse, 7 – nõustun täielikult):
	1	2	3	4	5	6	7
Spetsialiseerumise valikut mõjutab tööturg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spetsialiseerumise valikut mõjutab teadlikkus ametitest, kellena võiks vastava spetsialiseerumise valija tulevikus töötada	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spetsialiseerumise valikut mõjutab palgatase ametitel, mida saab pidada vastava spetsialiseerumise lõpetaja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spetsialiseerumise valikut mõjutab eriala kohustuslike ainete sisu ja valikainete võimalused	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spetsialiseerumise valikut mõjutaks õppeaine Audiitorkontroll, mis võimaldaks omandada teadmised auditist	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Lisa 1 järg

19. Võimalus mõtteid avaldada eelneva küsimuse raames (ei ole kohustuslik):

20. Kui Teil on küsitluse osas tähelepanekuid või mõtteid, siis palun edastage need siia (ei ole kohustuslik):

Lisa 2. Küsitluses osalejate vastused küsimustele 1-5

Vastajate vanus	Vastuste arv (n=90)	Vastuse osatähtsus vastuste koguarvust
Kuni 25 aastat	25	28%
26-35 aastat	25	28%
36-45 aastat	10	11%
46-55 aastat	10	11%
56 aastat ja vanem	20	22%

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Vastajate tööstaaž finantsauditi kutsealal	Vastuste arv (n=90)	Vastuse osatähtsus vastuste koguarvust
Vähem kui aasta	12	13%
1-2 aastat	15	17%
3-5 aastat	19	21%
6-9 aastat	12	13%
10 aastat ja rohkem	32	36%

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Vastajate kõrgeim omandatud haridustase	Vastuste arv (n=90)	Vastuse osatähtsus vastuste koguarvust
Keskharidus	7	8%
Kutsekeskharidus	1	1%
Kõrghariduse I aste - bakalaureus	37	41%
Kõrghariduse I aste - rakenduskõrgharidus	9	10%
Kõrghariduse II aste - magister	35	39%
Kõrghariduse III aste - doktor	1	1%

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Kas vastaja kõrgeim omandatud haridustase on majandusalane?	Vastuste arv (n=90)	Vastuse osatähtsus vastuste koguarvust
Jah	68	76%
Ei	22	24%

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Kas vastaja on töötanud teises majandusega seotud valdkonnas?	Vastuste arv (n=90)	Vastuse osatähtsus vastuste koguarvust
Jah	62	69%
Ei	28	31%

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Lisa 3. Küsitluses osalejate vastused küsimustele 6-8

Töötajate arv audiitorettevõttes, kus vastajad töötavad	Vastuste arv (n=90)	Vastuse osatähtsus vastuste koguarvust
1-5 inimest	35	39%
5-10 inimest	8	9%
11-35 inimest	18	20%
36 inimest ja rohkem	29	32%

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Kas vastajal on olemas audiitori kutsetunnistus?	Vastuste arv (n=90)	Vastuse osatähtsus vastuste koguarvust
Jah	40	44%
Ei	43	48%
Hetkel omandamisel	7	8%

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Vastajate kliendiportfelli ettevõtete peamine finantsaruandlusstandard	Vastuste arv (n=90)	Vastuse osatähtsus vastuste koguarvust
Eesti finantsaruandluse standard (EFS)	51	57%
Rahvusvaheline finantsaruandlusstandard (<i>IFRS</i>)	4	4%
Nii EFS kui <i>IFRS</i>	35	39%

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Lisa 4. Teadmivaldkondade vajalikkuse hinnangud skaalal 1-7

Küsitletud teadmised	Vastajate hinnangud absoluut- ja protsentuaalväärtuses (1 – ei ole üldse oluline, 7 – on väga oluline)						
	1	2	3	4	5	6	7
Teadmised mikro- ja makroökonomikast	3 (3%)	8 (9%)	12 (13%)	20 (23%)	18 (20%)	22 (24%)	7 (8%)
Finantsarvestuse tundmine	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	2 (2%)	7 (8%)	13 (14%)	68 (76%)
Juhtimisarvestuse tundmine	0 (0%)	2 (2%)	8 (9%)	16 (18%)	25 (28%)	26 (29%)	13 (14%)
Kuluarvestuse tundmine	0 (0%)	2 (2%)	1 (1%)	11 (12%)	24 (27%)	24 (27%)	28 (31%)
Teadmised finantsauditist	0 (0%)	1 (1%)	1 (1%)	4 (4%)	4 (4%)	12 (13%)	68 (77%)
Teadmised siseauditist	2 (2%)	7 (8%)	13 (14%)	21 (24%)	17 (19%)	18 (20%)	12 (13%)
Raamatupidamise Toimkonna Juhendite tundmine	0 (0%)	1 (1%)	3 (3%)	4 (4%)	8 (9%)	18 (20%)	56 (63%)
Rahvusvaheliste finantsaruandlusstandardite (IFRS) tundmine	1 (1%)	2 (2%)	7 (8%)	9 (10%)	22 (24%)	29 (33%)	20 (22%)
Teadmised siseriiklikust maksundusest	0 (0%)	3 (3%)	4 (4%)	9 (10%)	21 (23%)	22 (24%)	31 (35%)
Teadmised rahvusvahelisest maksundusest	2 (2%)	8 (9%)	15 (17%)	18 (20%)	26 (29%)	17 (19%)	4 (4%)
Teadmised finantsanalüüsist	0 (0%)	1 (1%)	2 (2%)	4 (4%)	23 (27%)	30 (33%)	30 (33%)
Teadmised statistikast	3 (3%)	8 (9%)	14 (16%)	23 (25%)	18 (20%)	17 (19%)	7 (8%)
Äriseadustiku tundmine	0 (0%)	2 (2%)	7 (8%)	11 (12%)	22 (24%)	20 (22%)	28 (32%)
Teadmised majandusaasta aruande koostamisest	0 (0%)	1 (1%)	0 (0%)	4 (4%)	7 (8%)	25 (28%)	53 (59%)
Raamatupidamis- ja ERP tarkvarade tundmine	1 (1%)	8 (9%)	16 (18%)	12 (13%)	24 (27%)	20 (22%)	9 (10%)

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Lisa 5. Audiitorile vajalike teadmiste hinnangute arvkarakteristikud

Küsitletud teadmised	Kirjeldavad statistilised näitajad				
	madalaim hinnang	kõrgeim hinnang	keskmine hinnang	sagedamini esinenud hinnang	hinnangu standardhälve
Teadmised mikro- ja makroökonomikast	1	7	4,5	6	1,6
Finantsarvestuse tundmine	4	7	6,6	7	0,7
Juhtimisarvestuse tundmine	2	7	5,2	6	1,3
Kuluarvestuse tundmine	2	7	5,7	7	1,2
Teadmised finantsauditist	2	7	6,5	7	1,0
Teadmised siseauditist	1	7	4,6	4	1,6
Raamatupidamise Toimkonna Juhendite tundmine	2	7	6,3	7	1,1
Rahvusvaheliste finantsaruandlusstandardite (IFRS) tundmine	1	7	5,4	6	1,4
Teadmised siseriiklikust maksundusest	2	7	5,6	7	1,3
Teadmised rahvusvahelisest maksundusest	1	7	4,4	5	1,4
Teadmised finantsanalüüsist	2	7	5,9	7	1,1
Teadmised statistikast	1	7	4,4	4	1,5
Äriseadustiku tundmine	2	7	5,5	7	1,4
Teadmised majandusaasta aruande koostamisest	2	7	6,4	7	0,9
Raamatupidamis- ja ERP tarkvarade tundmine	1	7	4,6	5	1,5

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Lisa 6. Vastajate hinnangul tähtsaimad audiitorile vajaminevad teadmised, sotsiaalsed oskused ja võimed ning tehnilised oskused

Kõige tähtsamad teadmiste valdkonnad	Vastuste arv (n=90)	Vastuse osatähtsus vastuste koguarvust
Finantsarvestuse tundmine	38	42%
Teadmised finantsauditist	37	41%
Raamatupidamis Toimkonna Juhendite tundmine	9	10%
Teadmised finantsanalüüsist	3	4%
Teadmised majandusaasta aruande koostamisest	2	2%
Raamatupidamis- ja ERP tarkvarade tundmine	1	1%

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Kõige tähtsamad sotsiaalsed oskused ja võimed	Vastuste arv (n=90)	Vastuse osatähtsus vastuste koguarvust
Suhtlemisoskus	18	20%
Aja planeerimise oskus	17	19%
Eetiline käitumine	12	13%
Skeptitsism	10	11%
Stressitaluvus	8	9%
Probleemide lahendamise oskus	7	8%
Kriitiline mõtlemine	7	8%
Meeskonnatöö oskus	6	7%
Kuulamisoskus	2	2%
Läbirääkimisoskus	1	1%
Kohanemisevõime	1	1%
Organisatoorsed oskused	1	1%

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Kõige tähtsamad tehnilised oskused	Vastuste arv (n=90)	Vastuse osatähtsus vastuste koguarvust
Analüütiline mõtlemine	31	34%
Andmeanalüüs	14	16%
Informatsiooni struktureerimine ja organiseerimine	10	11%
Projektijuhtimine	9	10%
MS Office programmide kasutamine	7	8%
Riskianalüüs	7	8%
Raamatupidamisoskus	6	7%
Äriprotsesside kirjeldamine ja analüüsimine	2	2%
Üldine arvutioskus	2	2%
Raamatupidamis- ja ERP tarkvarade kasutamine	1	1%
Ärianalüütika ja andmekaeve meetodite rakendamine	1	1%

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Lisa 7. Sotsiaalsete oskuste ja võimete vajalikkuse hinnangud skaalal 1-7

Küsitletud sotsiaalsed oskused ja võimed	Vastajate hinnangud absoluut- ja protsentuaalväärtuses (1 – ei ole üldse oluline, 7 – on väga oluline)						
	1	2	3	4	5	6	7
Suhtlemisoskus	0 (0%)	0 (0%)	1 (1%)	2 (2%)	5 (6%)	34 (38%)	48 (53%)
Aja planeerimise oskus	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (1%)	4 (4%)	30 (33%)	55 (63%)
Meeskonnatöö oskus	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	2 (2%)	12 (13%)	33 (37%)	43 (48%)
Eetiline käitumine	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	5 (6%)	17 (19%)	68 (75%)
Stressitaluvus	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	4 (4%)	6 (7%)	30 (33%)	50 (56%)
Läbirääkimisoskus	0 (0%)	0 (0%)	3 (3%)	4 (4%)	30 (33%)	31 (34%)	22 (25%)
Konfliktide lahendamise oskus	0 (0%)	0 (0%)	2 (2%)	6 (7%)	26 (29%)	29 (32%)	27 (30%)
Kuulamisoskus	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	2 (2%)	11 (12%)	34 (38%)	43 (48%)
Suhete haldamise oskus	0 (0%)	0 (0%)	5 (6%)	10 (11%)	22 (24%)	32 (36%)	21 (23%)
Skeptitsism	0 (0%)	0 (0%)	1 (1%)	8 (9%)	10 (11%)	20 (22%)	51 (57%)
Kohanemise võime	0 (0%)	0 (0%)	1 (1%)	10 (11%)	17 (19%)	30 (33%)	32 (36%)
Probleemide lahendamise oskus	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	8 (9%)	33 (37%)	49 (54%)
Kriitiline mõtlemine	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	4 (4%)	11 (12%)	23 (26%)	52 (58%)
Loomingulise mõtlemise oskus	0 (0%)	3 (3%)	5 (6%)	15 (16%)	19 (21%)	23 (26%)	25 (28%)
Organisatoorsed oskused	0 (0%)	1 (1%)	3 (3%)	13 (14%)	24 (27%)	29 (33%)	20 (22%)

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Lisa 8. Audiitorile vajalike sotsiaalsete oskuste ja võimete hinnangute arvkarakteristikud

Küsitletud sotsiaalsed oskused ja võimed	Kirjeldavad statistilised näitajad				
	madalaim hinnang	kõrgeim hinnang	keskmine hinnang	sagedamini esinenud hinnang	hinnangu standardhälve
Suhtlemisoskus	3	7	6,4	7	0,8
Aja planeerimise oskus	4	7	6,5	7	0,6
Meeskonnatöö oskus	4	7	6,3	7	0,8
Eetiline käitumine	5	7	6,7	7	0,6
Stressitaluvus	4	7	6,4	7	0,8
Läbirääkimisoskus	3	7	5,7	6	1,0
Konfliktide lahendamise oskus	3	7	5,8	6	1,0
Kuulamisoskus	4	7	6,3	7	0,8
Suhete haldamise oskus	3	7	5,6	6	1,1
Skeptitsism	3	7	6,2	7	1,0
Kohanemisevõime	3	7	5,9	7	1,0
Probleemide lahendamise oskus	5	7	6,5	7	0,7
Kriitiline mõtlemine	4	7	6,4	7	0,9
Loomingulise mõtlemise oskus	2	7	5,4	7	1,4
Organisatoorsed oskused	2	7	5,5	6	1,1

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Lisa 9. Tehniliste oskuste vajalikkuse hinnangud skaalal 1-7

Küsitletud tehnilised oskused	Vastajate hinnangud absoluut- ja protsentuaalväärtuses (1 – ei ole üldse oluline, 7 – on väga oluline)						
	1	2	3	4	5	6	7
Projektijuhtimine	1 (1%)	1 (1%)	4 (4%)	7 (8%)	19 (22%)	31 (34%)	27 (30%)
<i>MS Office</i> programmide kasutamine	0 (0%)	0 (0%)	2 (2%)	2 (2%)	17 (19%)	30 (33%)	39 (44%)
Andmeanalüüs	0 (0%)	0 (0%)	3 (3%)	1 (1%)	13 (14%)	29 (33%)	44 (49%)
Informatsiooni struktureerimine ja organiseerimine	0 (0%)	1 (1%)	0 (0%)	7 (8%)	13 (14%)	36 (40%)	33 (37%)
Uurimistegevus	1 (1%)	2 (2%)	4 (4%)	10 (11%)	29 (32%)	28 (31%)	16 (19%)
Äriprotsesside kirjeldamine ja analüüsimine	1 (1%)	0 (0%)	1 (1%)	1 (1%)	21 (23%)	38 (43%)	28 (31%)
Analüütiline mõtlemine	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	10 (11%)	27 (30%)	53 (59%)
Raamatupidamisoskus	0 (0%)	1 (1%)	1 (1%)	9 (10%)	23 (26%)	29 (32%)	27 (30%)
Raamatupidamis- ja <i>ERP</i> tarkvarade kasutamine	2 (2%)	7 (8%)	15 (17%)	18 (20%)	23 (26%)	21 (23%)	4 (4%)
Esitlusoskus	1 (1%)	2 (2%)	8 (9%)	23 (26%)	30 (33%)	21 (23%)	5 (6%)
Majandusmatemaatika	3 (3%)	5 (6%)	11 (12%)	21 (23%)	24 (27%)	21 (23%)	5 (6%)
Üldine arvutioskus	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	4 (4%)	12 (13%)	28 (30%)	46 (51%)
Riskianalüüs	1 (1%)	1 (1%)	6 (7%)	4 (4%)	25 (28%)	26 (29%)	27 (30%)
Aruande/raporti kirjutamise oskus	1 (1%)	0 (0%)	2 (2%)	6 (7%)	24 (27%)	28 (31%)	29 (32%)
Ärianalüütika ja andmekaeve meetodite rakendamine	0 (0%)	4 (4%)	7 (7%)	15 (17%)	23 (26%)	24 (27%)	17 (19%)

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Lisa 10. Audiitorile vajalike tehniliste oskuste hinnangute arvkarakteristikud

Küsitatud tehnilised oskused	Kirjeldavad statistilised näitajad				
	madalaim hinnang	kõrgeim hinnang	keskmine hinnang	sagedamini esinenud hinnang	hinnangu standardhälve
Projektijuhtimine	1	7	5,7	6	1,3
<i>MS Office</i> programmide kasutamine	3	7	6,1	7	0,9
Andmeanalüüs	3	7	6,2	7	1,0
Informatsiooni struktureerimine ja organiseerimine	2	7	6,0	6	1,0
Uurimistegevus	1	7	5,4	5	1,2
Äriprotsesside kirjeldamine ja analüüsimine	1	7	6,0	6	1,0
Analüütiline mõtlemine	5	7	6,5	7	0,7
Raamatupidamisoskus	2	7	5,8	6	1,1
Raamatupidamis- ja <i>ERP</i> tarkvarade kasutamine	1	7	4,5	5	1,4
Esitlusoskus	1	7	4,8	5	1,2
Majandusmatemaatika	1	7	4,6	5	1,4
Üldine arvutioskus	4	7	6,3	7	0,9
Riskianalüüs	1	7	5,6	7	1,3
Aruande/raporti kirjutamise oskus	1	7	5,8	7	1,1
Ärianalüütika ja andmekaeve meetodite rakendamine	2	7	5,2	6	1,4

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Lisa 11. Küsitluses osalejate vastused küsimustele 15-17

Kas vastaja on õppinud Tallinna Tehnikaülikoolis äranduse või rakendusliku majandusteaduse õppekaval?	Vastuste arv (n=90)	Vastuse osatähtsus vastuste koguarvust
Jah	32	35%
Ei	58	65%

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Kas vastaja arvates oleks õppeaine Audiitorikontroll Tallinna Tehnikaülikooli äranduse ja rakendusliku majandusteaduse õppekavades vajalik?	Vastuste arv (n=32)	Vastuse osatähtsus vastuste koguarvust
Jah	26	81%
Ei	6	19%

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Vastajate eriala või spetsialiseerumise valikud	Vastuste arv (n=32)	Vastuse osatähtsus vastuste koguarvust
Äranduse õppekava spetsialiseerudes majandusarvestusele	9	28%
Äranduse õppekava spetsialiseerudes ärirahandusele	10	31%
Äranduse õppekava spetsialiseerudes turundusele, logistikale või juhtimisele	1	3%
Rakendusliku majandusteaduse õppekava	12	38%

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Lisa 12. Ärinduse õppekaval õppinud vastajate hinnangud spetsialiseerimisega seotud väidetele (n=20)

Väide	Vastajate hinnangud absoluut- ja protsentuaalväärtuses (1 – ei ole üldse oluline, 7 – on väga oluline)						
	1	2	3	4	5	6	7
Spetsialiseerumise valikut mõjutab tööturg	0 (0%)	1 (5%)	0 (0%)	4 (20%)	6 (30%)	8 (40%)	1 (5%)
Spetsialiseerumise valikut mõjutab teadlikkus ametitest, kellena võiks vastava spetsialiseerumise valija tulevikus töötada	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	5 (25%)	8 (40%)	7 (35%)
Spetsialiseerumise valikut mõjutab palgatase ametitel, mida saab pidada vastava spetsialiseerumise lõpetaja	0 (0%)	1 (5%)	0 (0%)	3 (15%)	8 (40%)	4 (20%)	4 (20%)
Spetsialiseerumise valikut mõjutab eriala kohustuslike ainete sisu ja valikainete võimalused	0 (0%)	0 (0%)	3 (15%)	7 (35%)	2 (10%)	6 (30%)	2 (10%)
Spetsialiseerumise valikut mõjutaks õppeaine Audiitorkontroll, mis võimaldaks omandada teadmised auditist	2 (10%)	1 (5%)	0 (0%)	8 (40%)	2 (10%)	4 (20%)	3 (15%)

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Lisa 13. Ärinduse õppekaval õppinud vastajate hinnangute arvarakteristikud (n=20)

Väide	Kirjeldavad statistilised näitajad				
	madalaim hinnang	kõrgeim hinnang	keskmine hinnang	sagedamini esinenud hinnang	hinnangu standardhälve
Spetsialiseerumise valikut mõjutab tööturg	2	7	5,2	6	1,1
Spetsialiseerumise valikut mõjutab teadlikkus ametitest, kellena võiks vastava spetsialiseerumise valija tulevikus töötada	5	7	6,1	6	0,8
Spetsialiseerumise valikut mõjutab palgatase ametitel, mida saab pidada vastava spetsialiseerumise lõpetaja	2	7	5,3	5	1,2
Spetsialiseerumise valikut mõjutab eriala kohustuslike ainete sisu ja valikainete võimalused	3	7	4,9	4	1,3
Spetsialiseerumise valikut mõjutaks õppeaine Audiitorkontroll, mis võimaldaks omandada teadmised auditist	1	7	4,6	4	1,7

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Lisa 14. Audiitori tausta ja teadmiste hinnangu korrelatsioonitabelid

Teadmise valdkond	Vanus	Tööstaaž	Haridustase	Majandusalane kõrgharidus
Teadmised mikro- ja makroökonomikast	0,35***	0,37***	0,25*	0,10
Finantsarvestuse tundmine	0,27**	0,42***	0,32**	0,25*
Juhtimisarvestuse tundmine	0,25**	0,17	0,13	0,09
Kuluarvestuse tundmine	0,26*	0,11	0,06	0,17
Teadmised finantsauditist	0,27**	0,32**	0,12	0,08
Teadmised siseauditist	0,21*	0,03	0,06	0,11
Raamatupidamise Toimkonna Juhendite tundmine	0,46***	0,58***	0,42***	0,13
Rahvusvaheliste finantsaruandlusstandardite (IFRS) tundmine	-0,04	0,11	0,11	0,02
Teadmised siseriiklikust maksundusest	0,49***	0,46***	0,30**	0,16
Teadmised rahvusvahelisest maksundusest	0,28**	0,23*	0,18	0,17
Teadmised finantsanalüüsist	0,32**	0,32**	0,18	0,10
Teadmised statistikast	0,14	0,06	0,08	0,21*
Äriseadustiku tundmine	0,49***	0,46***	0,33**	0,21*
Teadmised majandusaasta aruande koostamisest	0,39***	0,39***	0,17	0,12

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Märkus: 1. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,05 = *$

2. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,01 = **$

3. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,001 = ***$

Lisa 14 järg

Teadmise valdkond	Eelnev majandusala- töökogemus	Töötajate arv ettevõttes	Audiitori kutsetunnistuse olemasolu	Kliendiportfelli koosseis
Teadmised mikro- ja makroökonomikast	-0,30**	-0,35***	0,34**	-0,37***
Finantsarvestuse tundmine	-0,22*	-0,27**	0,27**	-0,29**
Juhtimisarvestuse tundmine	-0,33**	-0,21*	0,19	-0,13
Kuluarvestuse tundmine	-0,22*	-0,29**	0,19	-0,21*
Teadmised finantsauditist	-0,13	-0,34**	0,28**	-0,46***
Teadmised siseauditist	-0,13	-0,22*	0,18	-0,24*
Raamatupidamise Toimkonna Juhendite tundmine	-0,20	-0,49***	0,47***	-0,46***
Rahvusvaheliste finantsaruandlusstandardite (IFRS) tundmine	0,07	0,09	0,06	-0,01
Teadmised siseriiklikust maksundusest	-0,18	-0,52***	0,48***	-0,45***
Teadmised rahvusvahelisest maksundusest	-0,10	-0,36***	0,31**	-0,32**
Teadmised finantsanalüüsist	-0,26**	-0,34***	0,26**	-0,35***
Teadmised statistikast	0,01	-0,03	0,17	-0,08
Äriseadustiku tundmine	-0,26**	-0,52***	0,45***	-0,47***
Teadmised majandusaasta aruande koostamisest	-0,22*	-0,51***	0,29**	-0,47***

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Märkus: 1. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,05 = *$

2. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,01 = **$

3. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,001 = ***$

Lisa 15. Audiitori tausta ja sotsiaalsete oskuste ja võimete hinnangu korrelatsioonitabelid

Sotsiaalne oskus või võime	Vanus	Tööstaaž	Haridustase	Majandusalane kõrgharidus
Suhtlemisoskus	0,09	0,22*	0,13	0,07
Aja planeerimise oskus	0,01	0,11	0,16	-0,24*
Meeskonnatöö oskus	-0,17	-0,07	0,02	-0,02
Eetiline käitumine	0,32**	0,30**	0,14	-0,16
Stressitaluvus	-0,17	-0,07	0,02	-0,12
Läbirääkimisoskus	0,04	0,10	0,00	-0,02
Konfliktide lahendamise oskus	0,02	0,02	0,02	0,00
Kuulamisoskus	0,00	-0,05	-0,07	0,11
Suhete haldamise oskus	-0,03	-0,08	-0,03	-0,12
Skeptsism	0,07	0,01	-0,15	-0,08
Kohanemisevõime	-0,14	-0,16	-0,13	0,00
Probleemide lahendamise oskus	-0,16	-0,13	-0,12	0,12
Kriitiline mõtlemine	0,04	0,06	0,00	-0,09
Loomingulise mõtlemise oskus	0,30**	0,21*	0,07	-0,01

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Märkus: 1. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,05 = *$

2. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,01 = **$

3. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,001 = ***$

Lisa 15 järg

Sotsiaalne oskus või võime	Eelnev majanduslane töökogemus	Töötajate arv ettevõttes	Audiitori kutsetunnistuse olemasolu	Kliendiportfelli koosseis
Suhtlemisoskus	-0,13	0,13	-0,16	0,15
Aja planeerimise oskus	-0,01	0,06	-0,05	0,09
Meeskonnatöö oskus	-0,01	0,32**	0,09	0,34**
Eetiline käitumine	-0,28**	-0,27**	-0,17	-0,16
Stressitaluvus	0,02	0,20	0,11	0,18
Läbirääkimisoskus	-0,15	-0,01	-0,08	-0,08
Konfliktide lahendamise oskus	-0,14	0,05	0,01	-0,01
Kuulamisoskus	-0,18	-0,01	0,06	0,07
Suhete haldamise oskus	-0,08	0,06	-0,01	0,10
Skeptitsism	-0,14	-0,09	-0,03	-0,05
Kohanemisevõime	0,10	0,16	0,13	0,22
Probleemide lahendamise oskus	0,05	0,20	0,15	0,11
Kriitiline mõtlemine	-0,12	-0,01	-0,04	0,05
Loomingulise mõtlemise oskus	-0,20	-0,18	-0,29**	-0,04

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Märkus: 1. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,05 = *$

2. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,01 = **$

3. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,001 = ***$

Lisa 16. Audiitori tausta ja tehniliste oskuste hinnangu korrelatsioonitabelid

Tehniline oskus	Vanus	Tööstaaž	Haridustase	Majandusalane kõrgharidus
Projektijuhtimine	-0,23*	-0,15	-0,04	-0,01
<i>MS Office</i> programmide kasutamine	-0,18	-0,15	-0,24*	0,00
Andmeanalüüs	-0,02	-0,07	-0,04	0,02
Informatsiooni struktureerimine ja organiseerimine	-0,01	-0,11	-0,16	0,01
Uurimistegevus	0,05	-0,03	-0,11	0,00
Äriprotsesside kirjeldamine ja analüüsimine	0,05	-0,05	-0,07	-0,10
Analüütiline mõtlemine	0,20	0,23*	0,33**	0,28**
Raamatupidamisoskus	0,26*	0,16	0,10	0,07
Raamatupidamis- ja <i>ERP</i> tarkvarade kasutamine	0,33**	0,21*	0,12	0,19
Esitlusoskus	0,17	0,17	0,13	0,10
Majandusmatemaatika	0,23*	0,19	0,15	0,15
Üldine arvutioskus	-0,06	-0,02	-0,05	-0,11
Riskianalüüs	0,28**	0,19	0,13	0,04
Aruande/raporti kirjutamise oskus	0,31**	0,27**	0,11	-0,01

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Märkus: 1. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,05 = *$

2. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,01 = **$

3. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,001 = ***$

Lisa 16 järg

Tehniline oskus	Eelnev majandusalane töökogemus	Töötajate arv ettevõttes	Audiitori kutsetunnistuse olemasolu	Kliendiportfelli koosseis
Projektijuhtimine	0,13	0,23*	-0,20	0,05
<i>MS Office</i> programmide kasutamine	-0,01	0,02	-0,20	0,04
Andmeanalüüs	0,06	-0,11	-0,02	-0,20
Informatsiooni struktureerimine ja organiseerimine	0,18	-0,06	-0,02	-0,05
Uurimistegevus	0,13	-0,15	0,01	-0,27**
Äriprotsesside kirjeldamine ja analüüsimine	0,25*	-0,19	-0,04	-0,14
Analüütiline mõtlemine	0,22*	-0,30**	0,16	-0,11
Raamatupidamisoskus	0,01	-0,38***	0,20	-0,18
Raamatupidamis- ja <i>ERP</i> tarkvarade kasutamine	0,12	-0,46	0,26*	-0,42***
Esitlusoskus	0,13	-0,13	0,16	-0,30**
Majandusmatemaatika	0,08	-0,27**	0,17	-0,34**
Üldine arvutioskus	0,09	-0,02	-0,12	-0,02
Riskianalüüs	0,24*	-0,40***	0,26*	-0,29**
Aruande/raporti kirjutamise oskus	0,14	-0,44***	0,31**	-0,34**

Allikas: autori koostatud küsimustiku vastuste alusel

Märkus: 1. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,05 = *$

2. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,01 = **$

3. Korrelatsioon on oluline usaldusnivool $p < 0,001 = ***$

Lisa 17. Korrelatsioonitabelites kasutatud fiktiivsete tunnuste kodeeringud

Grupeering	Tunnus	Kodeering
Vanus	Kuni 25 aastat	0
Vanus	26-35 aastat	1
Vanus	36-45 aastat	2
Vanus	46-55 aastat	3
Vanus	56 aastat ja vanem	4
Tööstaaž	Vähem kui aasta	0
Tööstaaž	1-2 aastat	1
Tööstaaž	3-5 aastat	2
Tööstaaž	6-9 aastat	3
Tööstaaž	10 aastat ja rohkem	4
Haridustase	Keskharidus	0
Haridustase	Kutsekeskharidus	1
Haridustase	Kõrghariduse I aste - bakalaureus	2
Haridustase	Kõrghariduse I aste - rakenduskõrgharidus	3
Haridustase	Kõrghariduse II aste - magister	4
Haridustase	Kõrghariduse III aste - doktor	5
Majandusalane kõrgeim haridus	Jah	1
Majandusalane kõrgeim haridus	Ei	0
Eelnev majandusalane töökogemus	Jah	1
Eelnev majandusalane töökogemus	Ei	0
Töötajate arv audiitorettevõttes	1-5 inimest	0
Töötajate arv audiitorettevõttes	6-10 inimest	1
Töötajate arv audiitorettevõttes	11-35 inimest	2
Töötajate arv audiitorettevõttes	36 inimest ja rohkem	3
Kutsetunnistuse olemasolu	Ei	0
Kutsetunnistuse olemasolu	Hetkel sooritamisel	1

Lisa 17 järg

Grupeering	Tunnus	Kodeering
Kutsetunnistuse olemasolu	Jah	2
Kliendiportfelli standardid	Rahvusvaheline finantsaruandlusstandard (<i>IFRS</i>)	0
Kliendiportfelli standardid	Eesti Finantsaruandluse Standard (EFS)	1
Kliendiportfelli standardid	Nii EFS kui <i>IFRS</i>	2

Allikas: autori koostatud

Lisa 18. Vastajate tagasiside küsimustikule

- 1) „Finantsaudiitorile vajalikud teadmised ja oskused on õpitavad ja enamus audiitorbüroosid pakub väljaõpet. Kõige olulisem nooremate jaoks on pigem loogiline mõtlemine ja taibukus, isiklikest omadustest kohusetundlikkus. Kõik muu on õpitav/omandatav.“
- 2) „Sissejuhatavast tekstist sain aru, et uurite just alustava audiitori teadmisi. Ma saan aru, et tavaliselt uurimuse nimi veel muutub, kuid soovisin tähelepanu pöörata, et "Audiitorile vajalikud teadmised" ja teadmised, mida on vaja et saada praktikale on väheke erinevad. Väga suur osa tööst õpetatakse töö juures, meil on väga palju koolitusi ja alustades uuel töökohal õpid töö käigus vaadates *manager'*e ja siis saad ise üheks jne - nagu hierarhia ikka. Küsimustikus on küsimus, "Palun hinnake 7-palli skaalal järgnevate teadmiste tähtsust finantsauditi läbiviimisel", mis tekitab segadust, kuna tööülesanded ja seega ka vajalikud teadmised alustaval konsultandil ja *senior manager'*i tasemel audiitoril on erinevad. Finantsauditi puhul on väga olulised enamik teadmistest, mis seal on välja toodud, kuid "finantsauditis alustava töötaja jaoks vajalikud teadmised" need ei pruugi olla, kuna töötamine toimub projekti baasil tiimides ja hierarhia alusel ning *manager* seletab tööülesanded ja nende eesmärgid uuele töötajale. Kui küsimus pidigi nii olema ning peab silmas üldist finantsauditis vajalikke teadmisi, siis vabandan, et segasin ja soovin edu uurimuse kirjutamisel ja edaspidi ka lõpliku töö kaitsmisel!“
- 3) „Alustava audiitori/konsultandi/praktikandi oskused ja finantsauditi läbiviimise oskused on väga erinevad. Kuidas järeldate oma töös, mis oskused finantsauditi läbiviimisel on vajalikud ka koolist väljatulles praktikale/konsultandiks minekul? Paljud asjad on töö juures õpitavad ja neid ei olegi võimalik koolis istudes õppida ja tihtipeale ei olegi vaja, kuna ei ole võimalik õpetada kõikide erialade spetsiifikat koolis ja igat inimest 60st tudengist majandusekursusel ettevalmistada nende spetsiifiliseks teekonnaks.“
- 4) „Olen lõpetanud Tehnikaülikooli 1978. a. tööstuse planeerimise erialal. Eriala andis laia põhja majanduses enda edasiseks täiendamiseks ja arendamiseks. Ülejäänud on juba inimese enda kätes.“
- 5) „Piisab kui algajal audiitoril on hea tahe, arvutikasutus- ja suhtlemisoskus; aja planeerimise oskus.“
- 6) „Olek üksikpraktiseerija ja sellest tulenevalt ei oma meeskonnatöö kogemust. Iga audit on omanäoline ja vajab väga erinevaid teadmisi.“
- 7) „Ühe oskuse välja valimine on üsna keerukas, sest audiitori teadmised peavad sisaldama kombinatsiooni erinevatest teadmistest ja oskustest.“
- 8) „Osad vastused on kindlasti seotud teadliku portfelli koostamisega. Kui sa ei võta teha *IFRS*-i aruandeid või välismaal töötavaid ettevõtteid langeb osa teie poolt pakutud teemasid välja.“
- 9) „Küsimused, kus tuli valida kaks kõige tähtsamat soovin kommenteerida, et küsimusele 10 on väga keeruline üheselt vastata, kuna olulised on nii RTJ-de tundmine kui ka teadmised finantsauditist (eeldan, et siin on mõeldud audiitortegevust reguleerivaid standardeid *ISA*-d, *ISRE* ja eetikakoodeks).“
- 10) „Mõnele küsimusele oli üsna raske vastata. Näiteks, *IFRS*-i tundmine on väga tähtis juhul kui auditeeritakse *IFRS*-i kasutavaid ettevõtteid. Juhul kui auditeeritakse ainult *EFS*-i kasutavaid ettevõtteid, ei ole *IFRS*-i tundmine määrava tähtsusega.“
- 11) „Mis motiveerib seda tööd tegema? Milline on riskitaluvus?“
- 12) „Minu haridus on TPI 1986. aastast, majandusinsener, täpselt teie poolt nimetatud õppekava ei ole läbinud. Viimane omandatud magistrikraad on Tartu Ülikoolist, sotsiaalteadused.“

Lisa 18 järg

- 13) „Küsimuste puhul, kus vastuseid on võimalik valida skaalalt, võiks pigem numbrid asendada sõnadega. Näiteks: ei ole üldse oluline, väga oluline, oluline jne. Nii oleks veidi lihtsam läbi mõelda.“
- 14) „Selline küsimustik ei ole piisavalt asjakohane, et sellist analüüsi teha! Ei saa tähtsustada ühte oskust näiteks üle teistest. Audiitor on n.ö mitmevõistleja.“

Lisa 19. Autori õppekavade analüüs

Analüüs on kättesaadav siit: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1-iLpeoPC9Ft3ZDY3V47WCjjxun9UrH6EH5l61Q8QM6c/edit?usp=sharing>

Lisa 20. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina Janar Pärn

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Audiitorile vajalikud teadmised ja oskused ning nende omandamise võimalused Tallinna Tehnikaülikooli bakalaureuseõppe tasandil“,

mille juhendaja on Monika Nikitina-Kalamäe

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

_____ 14.12.2021

¹ Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingu tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitsvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtajaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. ja 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.